

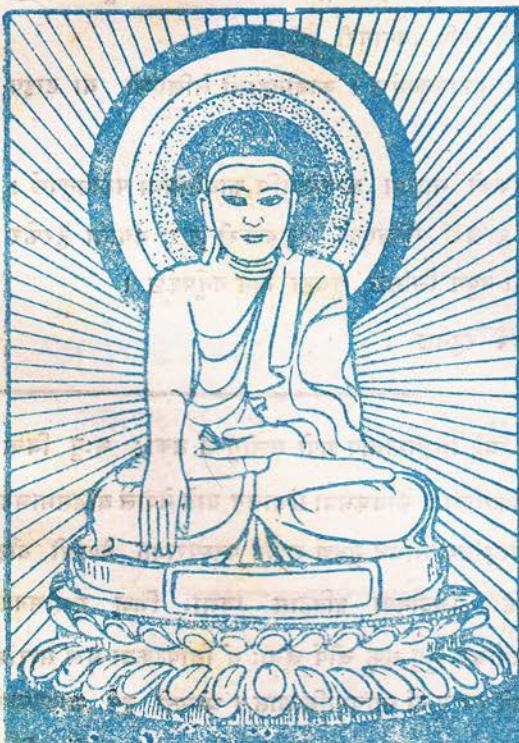
तसो तस्स भगवतो अरहतो सध्मा सम्बुद्धस्त

आनन्दभूमि

THE ANANDA-BHOOMI

(BUDDHIST MONTHLY)

बौद्ध विषय विषय विषय विषय

(आनन्दकुटी विहारमा स्थापित बुद्धप्रतिमा)

बुद्धचन	१
सम्पादकीय	२
सारिपुत्रको दाहसंस्कार	३
बुद्धर्म हिन्दूर्धर्मको	५
मानिस कुलीन हुने ...	१०
म सांच्चै बौद्ध हूँ ?	११
संतोष हुनु	१३
बुद्ध तिमी केरि जन्म	१५
कस्तो व्यवहार ?	१५
सम्पादकलाई चिट्ठी	१६
Buddhsist of all...	१७
त्याग	२१
कपिलवस्तु महानगरम् सिन्हाज्या	२२
चतुर आर्यसत्य	२३
महापरिनिब्बान-सुत	२५
धर्म व जीवन	२६
वैशाख-पुन्ही	२८
बुद्धया जन्मभूमि	२९
बुद्धया शरण	२९
बौद्धगतिविधि	३०

एक प्रतिको ३।

वार्षिक ग्राहक शुल्क ३०।

आजीवन ग्राहक शुल्क ३००।

बुद्धसम्बत् २५३३

नेपालसम्बत् ११०९

वर्ष १७

ये याः पुन्ही

यँला थव

अंक ५

विक्रमसम्बत् २०४६

1989 A. D.

Vol. 17

भाद्र

September

No. 5

“आनन्दभूमि” को नियम

- १) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटीविहार गुठीद्वारा प्रकाशित हुने पहिलो बुद्धधर्म सम्बन्धी मासिक पत्रिका हो । यो प्रत्येक पूर्णमासो द्विनव्वम्बमा निक्केले । यसको आजीवन आहकशुल्क रु, ३००/- र वार्षिक आहकशुल्क ३०/- छ । जुनसुकै महिनामा पनि आहक बन्न सकिन्छ । एक प्रतिको रु ३/- मात्र ।
 - २) यो आनन्दकुटी विहारगुठीको मुख्यपत्र हो । यसमा बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
 - ३) लेखकद्वारा प्रकट भएका कुनैपनि विचारमा लेखको उत्तरदायित्व लेखकमै हुनेछ, सम्पादकमण्डल हुनेछैन ।
 - ४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा, अंग्रेजी र नेपालीका अरू गुरुड आदि भाषामध्ये कुनैपनि भाषामा लेखि पठाउन सकिन्छ र पठाइएका लेख फिरापठाउने व्यवस्था गर्न नसकिने भएकोले प्रतिलिपि आफूसँग राखि पठाउनु बाझ्छनीय छ । अंग्रेजी बाहेक कुनै पनि भाषाको लिपि देवनागरी हुनुपर्दछ ।
 - ५) लेख पठाउँदा पूरा साइजको कागजमा एकापट्टिमात्र लेखेर पठाउनुपर्नेछ । कार्बोनहाली लेखिएको वा टाइप गरिएको प्रतिलिपि लेखलाई स्थान नदिन सकिनेछ ।
 - ६) आहकशुल्क, विज्ञापन तथा प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउँमा आनन्दभूमि कार्यालयमा पठाउनुपर्छ । पत्रव्यवहार गर्दा आफ्नो आहकसंस्था तथा नाम ठेगाना राम्ररी लेखिएको हुनु जरूरी छ । ठेगाना हेरफेर भएमा व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुपर्छ । पत्रिका समयमा नपुगे लिखित सूचना दिने गर्नुपर्दछ ।
 - ७) कुनैपनि लेख प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादकमै रहनेछ ।
-

[३२ पेजया त्वं]

बुद्धधर्म व सफूया मान्यता विषये बिचाः पंकादिल । गुह्यहर्ष वज्राचार्य, कान्ठागुर्जु, कमलानन्द वज्राचार्य, हेमचन्द्रानन्द वज्राचार्य व चन्द्रबहादुर शाक्यपिसंदानगाथा द्वनाः महायानी परम्पराकथं पंचदान ग्रहण यानाबिज्याः गु उगु बेलाय् नेपाल बौद्ध समाजया संरक्षक माननीय रा.प.स. प्रेमबहादुर शाक्यं बुद्धधर्म मानवजीवनया सत्तीगु निर्वाणमार्ग खः धकाः जुजु वीरेन्द्रं तथाबिज्याः गु शान्ति-क्षेत्रया प्रस्तावयात भगवान् बुद्धया नातां सर्छ व गुगुलि मयाक राष्ट्रसें समर्थन यथेधुक्गु खँ न्ह्यथनाबिज्यात । उबले योगाचार्य विकासानन्दं धर्मधंगु चित्तया शुद्धि खः अले समझदारी खः धासे भगवान् बुद्धया मानववादी धर्म

नं थ्वहे सिद्धान्तनाम प्रपो सत्तीगु खँ धकाः यः गु बिचाः पंकादिल । कार्यक्रमया संचालन यासे नेपाल बौद्धसमाजया सांस्कृतिक सचिव सुवर्ण शाक्यं परम्परागत नेपाली बौद्ध नखः पंचदानया इतिहास प्वला: भिक्षु सुशोभनया विभोचन जूगु सफू चीपं जुयाः नं त्रिपिटकया मूल सारांश धाये ल्वः गु खँ न्ह्यथनाबिज्यात । श्रीमती हर्ष शाक्यपाखे दान प्रदान जूगु उगु व्यलय् समानायः या दबुति भिक्षु सुशोभनं च्वमिया नातां थम्हं च्वयागु सफू मानवमात्रया हित कल्याणया लागी बुद्धं व्यंगु थी थी उपदेशयात कः धानाः थम्हं थूथे न्ह्यव्ययागु खः धासे बुद्धजीवनी मनुष्यमात्रया लागि निर्वाणमार्गं या प्रेरणाया स्रोत खः धयाबिज्यात ।

आनन्दभूमि

संरक्षक

महानायक आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर

प्रधान-सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष

व्यवस्थापक
भिक्षु मैत्री

३०८

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य
फोन नं. २-१२६५५

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहारगुठी
आनन्दकुटी, काठमाडौं

कार्यालय

'आनन्दभूमि'

आनन्दकुटीविहार
पोष्टबक्स नं. ३००७
स्वयम्भू, काठमाडौं
फोन नं. २-७९४२०

नगर-कार्यालय

'संघाराम'

भिक्षु-तालीम-केन्द्र
ढल्को, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं
फोन नं. २-१५०२०

३०९

काम परेको बेलामा मित्रद्वारा सहयोग पाउनु सुख हो ।
जो मिल्यो त्यसमा सन्तुष्ट हुनु पनि सुख हो । सबै दुःखको क्षय नै ठूलो सुख हो ।

सुम्पादकीय

बुद्धवचन

भगवान् बुद्धले भनेका कुरालाई नै बुद्धवचन भनिएको हो । बुद्धले जहाँ, जुन वेला जे कुरा भनेका छन् त्यसको प्रशंसा सम्पूर्ण बौद्धले गर्ने गर्दछन् । कसैले भनेको कुरा कसैलाई चित्त बुझेन भने प्रतिपक्षीलाई सम्भाउन बुद्धवचन उल्लेख गर्ने थेरै बौद्धहरू छन् । आफ्नो पक्ष प्रतिपादित गरी आफूलाई चोखो र अरुलाई दूषित गर्न खोज्नेले बुद्धवचनको सहारा लिने पनि गर्दछन् । जस्तै-जसले वैरले वैरभाव शान्त हुँदैन भन्छ, उसले नै अरुसँग वैरभाव गरिहँडेको कुरा जहाँ तहीँ उदाहरणको रूपमा पाइन्छ ।

बुद्धवचनलाई नै धर्मवचन हो भन्नुमा साँचो अर्थ लाग्ने भएता पनि धर्मको अर्थ बुद्धवचनलाई पालन गर्नु हो भन्ने थेरैले विस्तृत वा बुझेर पनि बूझ पचाउँछन् । यस्तो कुरा हेदा बुद्धवचन ठाँगी खाने साधन जस्तो हुन आएको छ । सयकडा ९० प्रतिशतले बुद्धको वचन अनुसार व्यवहारमा नउत्रेको कुरा २४ घण्टाको समाज-व्यवहारमा एक पटक डुबुल्की मारेमा स्पष्ट थाहा हुन आउनेछ । भन्नु सजिलो छ, व्यवहारमा आउनु गाहो छ, यो पक्का हो तर भने जस्तो गर्न नसकेमा वास्तविकतालाई स्वीकार गर्नुपर्दछ, तर त्यसरी स्वीकार्ने व्यक्ति आजको समाजमा ज्यादै कम देखिन्छन् । एउटा कुरा, बुद्धले जुन वचन बोले त्यो गरेर नै छोडे भन्ने बौद्धहरूको विश्वास छ । बुद्धको अनुगमन गर्नेहरूले उनीहरूले भने जस्तै गर्ने सक्छन् भन्ने कुरा होइन तापनि सकभर गर्न कोशीश चाहिँ हुनै पनें वाध्यता बौद्धहरूमा हुनुपर्दछ, नत्र बुद्धवचनको अनादर भई बुद्धको मूल्य मान्यता नै घटाइ-दिनु जस्तो हुनेछ ।

जसरी दुर्वचन बोल्नुहुन्न त्यसरी नै सद्वचन खेर फाल्नुहुन्न, यो वास्तविक कुरा हो । आफ्नै जिही गर्ने र अरुको दोषमात्र देख्नेको लागि बुद्धवचन वच्चाको लागि खेल्ने छ्याइ-छ्याइ जस्तो खेलौना सरह हुन्छ । मन पन्यो खेल्यो, मन परेन छोड्यो, यो वच्चाको स्वभाव हो भने बुद्धलाई मानेर बुद्धवचनलाई स्थाल नगर्नु ढोगीहरूको स्वभाव हो । जे भए पनि जसमा श्रद्धा राखेको हुन्छ त्यसप्रति भक्ति र भावना सहित प्रतिपाल गर्ने हुनुपर्दछ । बुद्धप्रति श्रद्धा राख्नेले बुद्धवचनप्रति त्यक्तिै स्थाल राख्नुपर्दछ । बुद्धवचन सुन्न र सुनाउनको लागि होइन, यो त विश्वशान्तिको लागि अचूक रामवाण हो । ★

सारिपुत्रको दाहसंस्कार

— आचार्य भिक्षु अमृतानन्द

“किन मेरो छोरा केही बोल्दैनन्” भन्दै उपासिका (सारिपुत्रको आमा) उठेर खुट्टा सुन्सुम्याइहेदा परिनिर्वाण भएको कुरा बुझी बेसरी चिच्याउँदै खुट्टामुनि लडी “छोरा ! मैले यसभन्दा अघि तिचो गुण थांहा पाइन । अब तिमी सहित सयकडौ हजारौं लाखौं भिक्षुहरूलाई यो घरमा बसाली भोजन गराउन सकिन । चीवरद्वारा पूजा गर्न सकिन । शयों विहार; हजारौं विहार बनाउन पनि सकिन” भन्दै अरुणोदय नभएसम्म बेसरी रोइन् ।

अरुणोदय हुनेवित्तिकै सुवर्णकारहरू बोलाउन पठाई सुनको दुकुटी उधारी सुनका घडाहरू निकाली ठूलो तराजुमा सुन जोख्न लगाई पाँच शय सुनका गजुर भएका रथहरू, पाँच शय ध्वजा क्षुण्ड्याउने सुनका ढण्डाहरू बनाउन लगाइन् । शक देवेन्द्रले पनि विश्वकर्मालाई “तात ! धर्मसेनापति परिनिर्वाण हुनुभयो । पाँच शय सुनका गजुर भएका रथहरू र ध्वजा क्षुण्ड्याउने पाँच शय सुनका ढण्डाहरू बनाऊ” भनी आज्ञा दिए । यसरी महाउपासिकाले बनाउन लगाएका र विश्वकर्मले बनाएका गरी जम्मा दुई हजार भए । त्यसपछि अत्यन्त असल काठको मण्डप बनाउन लगाई मण्डपको बीचमा ठूलो गजुर भएको रथ राखी बाकी रथहरू परिवारको रूपमा चारैतिर राख्न लगाई ‘साधुकीडा’ गर्न थाले । देवताहरूका बीचमा मानिसहरू र मानिसहरूका बीचमा देवताहरूको घुँइचो लाग्न थाल्यो ।

त्यसबছत त्यहाँ रेवती भन्ने स्थविरकी उपस्थायि-

का स्त्री थिइन् । उनले “म पनि स्थविरको पूजा गर्नेछु” भनी सुनका फूलहरूका तीनवटा घडाहरू बनाइन् । स्थविरको पूजा गर्नेछु भनी शक देवेन्द्र पनि साडे दुई कोटि नर्तकीहरू लिई आकाशबाट आलहें । शक ओलिहँदैछन् भन्दै मानिसहरू पछाडि फर्कै दै हट्दैगए । त्यस हुलमुलमा रेवती पनि थिइन् । पछि हटेर जान्छु भन्दा भन्दै गुरुभार (गुरुभारता) भएको हुँदा छेउ लाग्न नसकी मानिसहरूको भीडको बीचमा लोटिन् मानिसहरूले नदेखेर उनलाई कुल्चिँदै गए । उनको उहीं मृत्यु भयो र त्यर्थस्तिश देवलोकको कनकविमानमा उत्पन्न भइन् । उत्पन्न हुनेवित्तिकै रत्नको ढिक्को जस्तै तीन गाउत प्रमाणको आत्म-भाव लाभ भयो । साठीवटा गाडीमा अटाउने जतिका आभरणद्वारा प्रतिमण्डित भई एक हजार अप्सराहरूले परिवृत्त गरे । अनि मानिस जबै अग्लो ऐना उनको अगाडि राखिदिए । अनि आफ्नो श्रीसम्पत्ति देखेर उनले “यो श्रीसम्पत्ति बडो ठूलो छ, के कर्मको प्रभावले यत्रो सम्पत्ति पाएको रहेछु ?” भनी विचार गर्दा सारिपुत्र स्थविर परिनिर्वाण भएको ठाउँमा तीनवटा सुनका फूलका घडाहरूलाई पूजा गरेको थिए र सो हुलमुलमा मानिसहरूद्वारा म कुल्चिँदै मृत्यु भई यहाँ उत्पन्न भएकी हुँ । स्थविरको कारणले मैले यो पुण्यको विपाक भोग्न पाएँ । मानिसहरूलाई यो कुरा सुनाउनेछु भनी विमान सहित ओलिन् ।

मानिसहरूले टाढैबाट देखे र दुइवटा सूर्य उदय

हुँदैछन् भन्दै हेरिरहे । गजुर भएको रथ जस्तै विमान आइरहेको देखे । अनि मानिसहरूले भन्नथाले कि यो त सूर्य होइन चिमान पो रहेछ । चिमान पनि आएर उत्नाधरीमै दारुमय चितामाथि बस्यो । देवकुमारी चाहिँ आकाशमै चिमान छाडी आफूमात्र पृथ्वीमा ओलिन् । महाजनहरूले “तपाईं” को हुनुहुन्छ ?” भनी सोधे ।

“तपाईंहरू मलाई चिन्नुहुन्न, म रेवती भन्ने सारिपुत्र स्थविरको उपस्थापिका हुँ । सुनका फूलहरूका तीनबटा घडाहरू पूजा गर्दा मानिसहरूले कुल्चिँदा मेरो उहिँ मृत्यु भयो र व्र्यस्त्वश देवलोकमा उत्पन्न भएकी हुँ । मेरो श्रीसम्पत्ति हेर्नुहोस् । तपाईंहरूले पनि दान दिनुहोस् पुण्यकर्म गर्नुहोस्” भन्दै कुशल कर्मको महिमा बताई स्थविरको चितालाई तीनपटक प्रदक्षिणा गरी बन्दना गरी आपनै देवस्थानमा फर्किन् ।

एक हप्तासम्म साधुकीडा गरिसकेपछि महाजनहरूले सुगन्धित काठहरूको चिता बनाए । चिताचाहिँ ६६ हातको थियो । स्थविरको शब चितामा राखिसकेपछि उशीर (त्रुणविशेष)को मुठा बाली आगो लगाए । चिता स्थलमा रातभरी धर्मदेशना भएको थियो । अनुरुद्ध स्थविरले सुगन्धित पानीले चिता निभाउनुभयो । चुन्द स्थविरले धातुहरू (=भशमावशेष) पानी छान्ने कपडामा राखी “अब म यहाँ बस्न सकिदै । मेरा जेठा दाजु धर्म-सेनापति सारिपुत्र महास्थविर परिनिर्वाण भएको कुरा सम्यक्सम्बुद्धलाई सुनाउनेछु” भनी धातु भएको पानी छान्ने कपडा पनि स्थविरको चीवर पनि लिई श्रावस्तीमा जानुभयो । कहिँ पनि वहाँ दुई रात बाल बस्नुभएन ।

त्यसेले चुन्दसूत्रमा यस्तो उल्लेख भएको हो—

“अथ खो चुन्द समणुद्देसो आयस्मतो सारिपुत्रस्स पत्तचोवरमादाय येन सावत्थि जेतवनं अनाथपिण्डकस्स आरामो येन यस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि । ... आयस्मा, भन्ते, सारिपुत्रो परिनिवृतो । इदमस्स पत्तचोवरं ।”

अर्थात्— “अनि चुन्द श्रमणोदेश आयुष्मान् सारिपुत्रको पात्र-चीवर ग्रहण गरी जहाँ श्रावस्ती अनाथपिण्डको जेतवनाराम हो जहाँ आयुष्मान् आनन्द हो त्यहाँ जानुभयो । ... भन्ते । आयुष्मान् सारिपुत्र परिनिर्वाण हुनुभयो । यो वहाँको पात्र-चीवर हो ।”

श्रावस्ती जेतवनाराममा पुग्नुभएपछि जेतवनको पोखरीमा स्नान गरी रात्री चीवर पहिरिसकेपछि वहाँको मनमा यस्तो लाग्यो—“बुद्धहरू भनेका विशाल दुज्ञाको छाता जस्तो र गौरवनीयहरूको आमा जस्ता हुन् ... । वहाँकहाँ सोझै गएर यो समाचार सुनाउन सकिदै । त्यसोभए कसकहाँ जाऊँ त ? किन म मेरा उपाध्याय धर्मज्ञानारिक आयुष्मान् आनन्दकहाँ नजाऊँ । वहाँ मेरा जेठा दाइ स्थविरका श्रेष्ठ साथी पनि हुनुहुन्छ । वहाँकहाँ गई वहाँसेंग भगवान्कहाँ जानेछु” भन्ने निश्चय गरी वहाँ पहिले आनन्द स्थविरकहाँ जानुभयो ।

अनि आनन्द स्थविरलाई एक एक सबै कुरा सुनाइसकेपछि दुबैजना भगवान् समक्ष जानुभयो । त्यहाँ आनन्द स्थविरले भगवान्लाई चुन्द यस्तो भन्दछन् भन्दै चुन्दले भनेका कुराहरू सबै एकएक सुनाउनुभयो र “यो वहाँको चीवर हो, यो वहाँको पात्र हो, यो वहाँको अस्तिथातुहरू भएको पानी छान्ने कपडा हो” भनी विन्ती गर्नुभयो । ★

बुद्धधर्म हिन्दूधर्मको शाखा होइन

—तिलकमान गुभाजू
कास्की, पोखरा

बुद्धधर्मको सर्वव्यापकतामा आज शायदै कसंलाई शका होला । बुद्धधर्मलाई न कुनै देशको राजनीतिले रोकेको पाइन्छ, न त भूगोलको परिधिले नै छेकेको देखिन्छ । विश्वका कतिपय धर्म एवं सम्प्रदायहरू पृथ्वीको कुनै विशेष भूभागलाई चोखो र पंचित्र संझोर तथा जन्म र वर्णलाई उच्चनीच ठानेर सानो परिधिमा आफूलाई स्तिरध र पंचित्र सम्झन्छन् भने बुद्धधर्म जातीय भेदभाव-देखि माथि उठेको मानवधर्म भएको ले यो धर्म विश्वलाई नै आपनो कर्मक्षेत्र मानेर सम्पूर्ण मानवलाई कसरी शान्ति, मैत्री र अहिंसाको पाठ सिकाऊ भनेर तल्लीन भएको देखिन्छ । त्यसेले यो विश्वव्यापी धर्म हुनपुगेको छ । गौतम बुद्ध नेपालमा जन्मेका हुन् तापनि तथागतद्वारा प्रतिपादित बुद्धधर्म दक्षिणपूर्वी एशियाका कतिपय देश-हरूको राष्ट्रिय धर्म हुन पुगेको छ र उनलाई एशियाको प्रकाश भनिएको छ । तर आज बुद्ध एशियाको मात्र प्रकाश होइन विश्वको नै ज्योतिपुञ्ज हुन पुगेका छन् । बुद्धको 'बाँच र बाँच्न देऊ' भन्ने उपदेशले आज शान्तिपूर्ण सहस्रस्तित्वको भावना जगेन्न गर्नमा विश्वलाई ठूलो सघाउ पूऱ्याइरहेछ । उनको पञ्चशीलको सिद्धान्त सबैका लागि चिन्तननीय र मननीयमात्र होइन, ग्राहा पनि भएको छ । उनले देखाएको त्यही बाटो विश्वशान्तिको लागि सही जाँचेको छ । आज बुद्ध र शान्ति एक अर्काको पर्यायिवाची कुरा भएका छन्, अन्योन्याश्रित भएका छन् । असलमा, बुद्ध शान्तिका प्रवर्तक भएका छन् । यति महत्त्व

र यति व्यापकता यसले समेटेको छ तापनि यस धर्मबारे अज्ञै धर्म र धारणाहरू छन्, गलतविचारहरू छन् । यति सम्म कि नेपाल र भारतका कतिपय शीर्षस्थ कहलिएका धार्मिक विद्वानहरू पनि त्यस धर्म धारणाबाट अछुतो छैनन् । त्यस किसिमका कहलिएका विद्वानहरूले कहिले काहीै बुद्धधर्म सम्बन्धमा प्रकट गरेका विचारहरूबाट यो प्रष्ट हुन्छ ।

हाच्चो समाजमा अधिकांशतः पुखले मानिश्राएको धर्म मान्ने चलन छ । एउटा मानिसले जुनै धर्म मानेको हुन्छ, उसले त्यसैलाई सर्वश्रेष्ठ सम्झन्छ । साधारणतया आफूले मानेको धर्मभन्दा असल र व्यापक अरू धर्म हुन सक्छ भन्ने कुरा ऊ स्वीकार गर्न सक्दैन । ऊ आपनै धर्मको महिमा र गरिमाको बखान गर्दैजान्छ र त्यसैमा गर्व गर्दछ । अरू धर्मबारे सुन्ने पढ्ने र बुझ्ने हाच्चो चलन शून्य प्रायः छ । कहलिएका विद्वानहरू पनि आपनो धर्मको विशेषता र अर्काको धर्मको खराबीमात्र औल्याउने गर्दछन् । यस्तो एकतर्फी विचारले मानिसलाई एकलौटे-मात्र बनाउँछ । हाच्चा बहुसंख्यक विद्वानहरू त्यही एकतर्फी अध्ययनको शिकार भएका छन् । त्यसो हुँदा उनीहरू अरू धर्मको महान्ता, उदारता र श्रेष्ठता स्वीकार गर्न सक्दैन । कथंकदाचित् अरू धर्मका ती गुणहरू स्वीकार गर्नुपरे त्यस धर्मलाई नै आपनो शाखा हो भनिदिने र अरूले गरेको विकास एवं प्रगतिलाई मान्न परे त्यसलाई आपनै धर्मशास्त्रबाट सिकेको हो, जिकेको हो भनेर यता-

उता गरी एउटा खुट्टा भएपनि माथि पाने प्रयास गर्दछन् र त्यसैमा सन्तोष मान्दछन् । विद्वान्हरूमा निहित यस किसिमको प्रवृत्तिले न कुनै विकासको सही मूल्यांकन गर्नमा सधाउ पृथ्याउँछ न त धर्मको खोजी गर्नमा न प्रवृत्त गराउँछ । त्यसको विपरीत, त्यस्तो प्रवृत्तिले विभिन्न धर्महरूका धीच विद्यमान सहयोग, सद्भाव र समझदारीलाई समेत नष्ट गर्दछ । त्यसकारण यो एक अति शोचनीय कुरा भएको छ । यसै सन्दर्भमा प्रस्तुत लेखको उद्देश्य बुद्धधर्मलाई हिन्दूधर्मको शाखाको रूपमा देखाउने जुन प्रयास भर्हेछ र त्यसबाट समाजमा जुन भ्रम उत्पन्न हुने संभावना छ, त्यसलाई हटाउन प्रयास गर्नु हो ।

केही विद्वान्हरूको भनाइ अनुसार सिद्धार्थ गौतम जन्मेंदा हिन्दू थिए र हिन्दू परिवारमा नै उनी हुकैका थिए । त्यतिमात्र होइन, महाभिनिष्क्रमण पश्चात् पनि उनले विशिष्ट एवं कहलिएका विद्वान् ऋषिमुनिहरूबाट हिन्दूधर्मको अध्ययन गरेका थिए । उनीहरूको भनाइ अनुसार त्यसैले बुद्धधर्म हिन्दूधर्मको शाखा हो ।

विद्वान्हरूको त्यस भनाइले २।३ कुराहरूमा भ्रम पैदा गरेको छ त्यो के भने प्रथमतः बुद्धधर्मको प्रवर्तन हुनुभन्दा पहिले त्यहाँ प्रचलित धर्मलाई ‘हिन्दूधर्म’ भनेर भन्यो । वस्तुतः ‘हिन्दूधर्म’ भन्ने त्यसबेला, छैदैथिएन । ‘हिन्दू’ भन्ने शब्द नै कहीँ कतै थिएन । ‘हिन्दू’ शब्द वैदिक वाङ्मयमा र तत्कालीन शब्दकोषमा पनि थिएन । पछि आएको ‘हिन्दू’ शब्दलाई त्यसै बेला थियो भनेर भन्दा त्यति ठूलो शब्दको इतिहास नै तोडमरोड हुने देखिन्छ । कुनैको पनि इतिहास बंग्याउनु, बहकाउनु एवं अतिशयोक्ति किसिमले भन्नु उपयुक्त हुँदैन । त्यसमा पनि इतिहासमा कालविभाजनको ठूलो महाव छुँछ । त्यसैमा

गडबडी भएमा वास्तविकता लोप हुँछ, यथार्थता विलीन हुँछ र सत्यता हराउँछ । अर्नि समाजमा अनावश्यक भ्रम पैदा हुँछ । आज हाम्रो सामु त्यही भ्रम व्याप्त छ ।

दोस्रो कुरा, वैदिकधर्म र हिन्दूधर्म एउटै हो या होइन भन्ने कुरामा सन्देह उत्पन्न भएको छ । बुद्धकालीन अवस्थामा वैदिकधर्म प्रचलनमा थियो । त्यो आर्यहरूको धर्म भएको ले त्यसलाई आर्यधर्म पनि भनिथ्यो । वैदिकधर्म या आर्यधर्म भन्ने नाम व्यापक अर्थमा थियो तर पछि के-कसरी हो, ब्राह्मणधर्म, पुरोहितवाद, हिन्दूधर्म भन्ने कथाहरूमा उल्लेख भए । वैदिकधर्म र हिन्दूधर्म एउटै हो कि होइन, त्यति प्रचलित वैदिकधर्मलाई हिन्दूधर्म भनेर किन के कारणले भनियो, त्यसको के आवश्यकता अनुसार भएको थियो कि अर्काको बहकाउमा राखिएको नाम हो, त्यो नाम परिवर्तन भए पश्चात् धर्ममा पनि केही परिवर्तन भयो कि, यो यन्ता कुरा हुन् जसको खोजी हुनु आवश्यक छ । त्यो जे भएपनि साधारण जानकारी अनुसार सिन्धुबाट ‘हिन्दू’ भएको हो र यो ‘हिन्दू’ शब्द प्रचलनमा आएको ४।५ सय वर्षमात्र भएको छ ।

तेस्रो कुरा, हिन्दूपरिवारमा (वैदिक परिवारमा ?) जन्मने सबै जेसुकै गरेपनि हिन्दू हुने भए, या त्यस परिवारका सदस्यले प्रतिपादन गरेको धर्म त्यसको शाखा हुने भए अरु २।३ धर्मलाई पनि हिन्दूधर्मले शाखा भन्नुपर्ने हुन आउँछ । पहिले-पहिले कुनै बेला वैदिकधर्म आर्यादत्तबाट पश्चिम एशियाका सम्पूर्ण भागहरूमा फैलिएको थियो र त्यहाँ जो-जे थिए, सबै वैदिक धर्मानुरागी भएको कुरा विद्वान्हरू दावी गर्दछन् । वैदिकधर्मले चर्चेको भू-भागबाट जेजति धर्मको प्रादुर्भाव भएका छन्, ती

सबैलाई वैदिकधर्मको शाखा मान्युपन्ते हुन्छ । इसाईधर्मका प्रवर्तक इशामसीह पश्चिम एशियाको जेहेलममा जन्मे । उनको कुनै पुर्खा वैदिकधर्म अन्तर्गतका थिए होलान् किनभने त्यो ठाउँमा पूरे वैदिकधर्म फैलिएको थियो भनिन्छ । त्यसमा पनि इशु संवन्धमा यस्तो पनि भनिन्छ कि उनले १८ देखि ३० वर्षसम्म बनारसमा बसी श्राद्ययन गरेका थिए । उता इस्लामधर्मको थालनी पनि उत्तेबाट भएको हो र कटूर हिन्दू विद्वान्हरूका अनुसार मुस्लिमहरू हिन्दूबाट अलगिएर गएका हुन् र उनले जेजति नियमहरू बनाए, ती सबै हिन्दूधर्मलाई दृष्टिगत गरेर त्यसको ठीक विपरीत गरी बनाए भनिन्छ । त्यस्तै अरु धर्महरू पनि छन् । बुद्धधर्मलाई गौतम बुद्धको जन्मको कारणले हिन्दू धर्मको शाखा मान्ने हो भने इसाईधर्म, इस्लामधर्म, यहुदी-धर्मलाई पनि हिन्दूधर्मको शाखा भन्युपन्ते, मान्युपन्ते हुन्जान्छ । के ती सबै हिन्दूधर्मका शाखा हुन् ? के थो कुरा मान्न सकिन्छ ? स्वीकार्न सकिन्छ ?

त्यो जे भएपनि अब हामी बुद्धको विषयलाई लिग्नौ । सबभन्दा पहिले बुद्धकालीन अवस्थालाई हेरौं । जब सिद्धार्थ गौतमको जन्म भयो त्यसबेला हिमालयमा असित नाम गरेका अति द्यातिप्राप्त वैदिकऋषि बस्दथे । टाढा-टाढासम्म ख्याति फैलिएका वैदिकऋषिको आफ्नो दरबारमा अचानक आगमन भएको मा राजा शुद्धोदन खूब खुशी भएर ससम्मान ऋषिलाई स्वागत गरे । त्यस ऋषिले शिशु सिद्धार्थलाई दोगे र आँखाबाट आँसु चुहाए । ऋषिको त्यो चाल देखेर शुद्धोदन अलि विस्मित भै प्रश्न-हरू गरे । असिंत ऋषिले शिशु सिद्धार्थ अवश्य सम्यक्-सम्बुद्ध हुनेछ र लोक कल्याणको लागि यस्तो धर्म प्रवर्तन गर्नेछ जुन यस संसारमा कहीं कतै छैन भनेर प्रष्ट भवि-

ष्यवाणी गरे । उनको भनाइश्रुत्युसार सिद्धार्थले प्रतिपादन गर्ने धर्म कहीं कतैबाट उद्धृत गरेको जिकिएको नभै सर्वथा नवीन धर्म हुनेछ भनेर घोषणा गरिए तर त्यस बेलासम्म आफू जीवित रहन नपाउने भएको ले आँखाबाट अश्रुधारा आएको कुरा पनि प्रकट गरे । सार्थे उनले आपना भतिजालाई सिद्धार्थ पछि बुद्ध भएको सुन्नासाथ शरणमा जानु भनेर पनि सल्लाह दिए । वैदिकऋषि असितले भगवान् बुद्धको धर्म सर्वथा नवीन धर्म हुनेछ भनेर गरैको भविष्यवाणी यहाँ स्मरणीय हुन आउँछ ।

विद्वान्हरूको त्यो कुरा (जन्मेको कारणले बुद्धधर्म हिन्दूधर्मको शाखा हो भन्ने कुरा) सिद्धार्थ गौतम बुद्धको जीवनीको सानो अंशको अध्ययनको परिणाममात्र हो । यत्तिकै भरमा कुनै कुरा ठोकुवा गर्न खोज्नु अधुरो र अपुरो हुन्छ किनभने उनको जीवनको महत्वपूर्ण लामो भाग र सर्वाधिक महत्वपूर्ण उपलब्धि त्यसपछि अर्थात् वैदिक-धर्मको मार्ग त्यागेपछि मात्र शुरू हुन्छ । सिद्धार्थ गौतमले आफूले अध्ययन गरेका शास्त्र अनुरूप अनेक किसिमका तपस्याहरू गरेर कठिन एवं पीडावायक घोर तपस्याको अभ्यास गरे । त्यस्तो तपस्या गर्दागदै उनको शरीर क्षीण हुँदैगयो । शिथिल हुँदैगयो । यत्तिसम्म कि उनी दिशापिसाप समेत गर्न नसक्ने अवस्थामा पुग्नलागे । संक्षिप्तमा भनी भने उनी मरणासन्न अवस्थामा पुगे । अरु केही समय त्यस्तै स्थितिमा रहेमा वाञ्छित ज्ञान विना नै उनको इहलीला समाप्त हुने निश्चय प्रायः भयो ।

तत्कालीन सम्पूर्ण प्रायः शास्त्रहरूमा पारगत भएर पनि सिद्धार्थ गौतमको ज्ञानको प्यास मेटिएन । ती शास्त्र अनुरूप घातभन्दा घातक तपस्या गरे पनि उनलाई वानित ज्ञान प्राप्त भएन, बुद्धत्व प्राप्त भएन र बुद्धत्व प्राप्त

नगरी उनी भर्त चाहूँदेनथे । तर तो शास्त्रका ज्ञान र शास्त्रसम्मत तपस्याहृष्टाट बुद्धत्व प्राप्त नहुने निश्चय भएपछि उनले त्यो मार्ग अर्थात् वैदिकधर्मको मार्ग छोडिदिए । उनले त्यो धातक तपस्या त्यागिदिए र शरीर-लाई अवश्यक पर्ने खाना खान थाले । उनले त्यतिन्जेल तिकेका ती शास्त्र र शास्त्रका कुराहू उनको लागि निरर्थक साक्षित भयो, ती कुनै सारका कुरा भएनन् । अनि उनले नयाँ बाटोको खोजी गन्ने संकल्प गरे । वृढ संकल्प । यसेवीच उनी महान् बन्नेछन् भनेर उनको पठि लागेर आएका वैदिकसंन्यासीहूले उनलाई 'धर्मच्युत भएको' आरोप लगाएर त्यही एकले छोडेर गए । उनी धर्मच्युत भए । उनी एकले भए र एकले नयाँ बाटोको खोजोमा हिँडे, नयाँ ज्ञानको प्राप्तिमा लागे र नयाँ धर्म आदिकार गर्नेमा तल्लीन भए । सिद्धार्थ गौतम बोध-गयाको पिपलको बोटमुनि गएर ध्यानमा बसे । एकले ध्यानमा डुबे, चुर्लुम्बु डुबे । त्यही उनलाई ज्ञान प्राप्त भयो, प्रज्ञा प्राप्त भयो, बुद्धत्व प्राप्त भयो । यो सर्वविदित कुरा हो । त्यस किसिमले बुद्धको बुद्धत्व प्राप्तिसम्मको मात्र जीवनी हैन्याँ भने पनि के कुरा छल्लङ्घ हुन्छ भने उनले पहिले सिकेको ज्ञान उनको लागि कामयाव भएन, उनले अभ्यास गरेको त्यो दुष्कर तपस्या पनि कुनै फलदायी भएन । त्यसै भएर सिद्धार्थ गौतमले त्यो मार्ग छोडिदिए अर्थात् वैदिकधर्मको बाटो उनले त्यागिदिए । वैदिकधर्म-लाई उनले मात्र त्यागेका होइनन्, तत्कालीन वैदिक-ऋषिहूले पनि उनलाई आफ्नो धर्मबाट अलग्याएका थिए, पृथक् गरेका थिए भने कसरी २५ सय वर्ष पहिले प्रतियादन भएको बुद्धधर्म आजभन्दा ४, ५ सय वर्ष पहिले मात्र नामकरण भैआएको हिन्दूधर्मको शाखा हुन सक्छ ?

के वैदिकधर्मदेखि पृथक् भएको धर्म हिन्दूधर्मको हाँगा हुन सक्छ ? के वैदिकधर्मसँग सामन्जस्य नभएको धर्म हिन्दूधर्मको शाखा हुनसक्छ ?

जहाँसम्म सिद्धार्थ गौतमले शुरुमा वैदिक दर्शनको अध्ययन गरेको कुरा छ, त्यस्ता युगपुरुष र महामानवहरूमा उनीपात्र अपवाद होइनन् । नयाँ दर्शन, नयाँ सिद्धान्त र नयाँ मार्ग सबै उद्घोषकहरूले पहिले तत्कालीन सामाजिक स्थिति, शिक्षा, दर्शन आदि सबै अध्ययन गरेका पाइन्छन् । त्यत्ति अध्ययन गरेकै आधारमा मात्र नयाँ दर्शनलाई पुरानोको हाँगा हो भन्नु कदापि उचित हुँदैन । नयाँ दर्शनका उद्घोषकलाई पुरानो शिक्षा, दर्शन, व्यवहार चित्त बुझेको थियो कि थिएन, नयाँ दर्शन र पुरानो दर्शनका बीच के सम्बन्ध छ, आदि सबैलाई आधार बनाइनुपर्दैछ । उदाहरणको लागि हामी कालमाक्सर्सलाई लिन सक्छौं । कालमाक्सर्सले साम्यवाद पढेर साम्यवादी सिद्धान्तको प्रतिपादन गरेका होइनन् । उनले तत्कालीन समाज व्यवस्थाको अध्ययन गरे । उनले आफ्ना सम-कालीन एवं आफूभन्दा पहिलेका विद्वानहरूका ठेलीकाठेली किताबहरू पढे । तैपनि उनी तत्कालीन सामाजिक व्यवस्था, आर्थिक व्यवस्था एवं आफूले पढेका कुनै पनि किताब र भोगेको वातावरणबाट संतुष्ट हुन सकेनन्, जसरी गौतम बुद्ध सन्तुष्ट हुन सकेका थिएनन् । ती सबै-बाट संतुष्ट हुन नसकी उनले नयाँ बाटो खोजकै कारणबाट साम्यवादको जन्म भएको हो ।

अब कालमाक्सर्सले प्रजातन्त्र सम्बन्धी शास्त्रहरू अध्ययन गरेका थिए, सामन्ती व्यवस्थामा जम्मेका थिए र हुँकेका थिए भनेर उनले प्रतिपादन गरेको साम्यवादलाई प्रजातन्त्रको शाखा हो अर्थात् उही सामन्ती व्यवस्थाको

हाँगा हो भनेर सिद्ध गर्न खोजदा कहाँसम्मको हास्यास्पद होला, त्यो सहजे महशूस गर्न सकिन्छ । के बुद्धधर्मलाई हिन्दूधर्मको शाखा हो भन्दा त्यस्तै र त्यत्तिकै हास्यास्पद हुँदैन र ? के विटानहरूले त्यतातिर सोचेका छन् ? ध्यान दिएका छन् ?

बुद्धधर्म हिन्दूधर्मको शाखा हो या होइन, सिद्धार्थ गौतम नवौं अवतार हुन् या होइनन् भन्ने कुरा तर्क र बितर्कको कुरा होइन । यो आस्था र अनास्थाको कुरा पनि होइन । यो बहुमतद्वारा निर्णय गर्ने कुरा पनि होइन । यो धार्मिक कुरा हो । यो दुई धर्मको बीचको कुरा हो ।

ग्रहिले यो सत्य र असत्यको प्रश्न बनेर आएको छ र त्यसैमा ध्यान केन्द्रित गर्नुपरेको छ । लेखकको विचारमा धर्म सधैं सत्य हुनुपर्दछ । तथ्यमा आधारित हुनुपर्दछ । सत्य र तथ्य विनाको धार्मिक कुरामा प्राण हुँदैन । त्यो मात्र प्रचारको लागि हुन्छ । प्रपोगण्डाको लागि हुन्छ । त्यस्तो प्रचार र प्रयोगले केही समय केही ठाउँमा हो भनाउन सके पनि एक दिन त्यो तथ्यहीन सावित हुन्छ किनभने अन्ततोगत्वा सत्यको जीत सधै निश्चित छ । यहाँ प्रस्तुत विषयको पनि त्यही दृष्टिले सिहावलोकन गरिनु प्रासांगिक हुन्छ ।

(ऋग्मशः)

सार संकलन

१. शरीर संफा गर्ने पानी हो भने आत्मा सफा गर्ने धर्म हो ।
२. जसले पाप गर्दैगर्दैन उसले धर्म गरेकै हुन्छ ।
३. सर्पलाई दूध ख्वाउनु उसको विषलाई बढाउनुमात्र हो, त्यस्तै मूर्खलाई उपदेश दिनु उसको क्रोधलाई बढाउनुमात्र हो ।
४. जसले यस पृथ्वीमा धन थुपार्ने काम गर्छ, त्यसको मन त्यहीँ अड्केको हुन्छ । त्यो न स्वर्ग जान सक्छ, न निर्वाण हुन सक्छ ।
५. जसले मीठो मीठो कुरा गरेर अरूलाई फकाउँछ, त्यसको हृदयमा हलाहल विष भरिएको हुन्छ ।

संकलक - आशारत्न शाक्य

मानिस कुलीन हुने उसको चर्या र क्रियाले हो

-भिक्षु श्रीज्ञान, श्रोतंका

हात्रो नेपाल देश सानो छ तर इतिहास भने विशाल छ । त्यस इतिहासमा एक कमजोरी देखिन्छ कि जन्मका साथै मानिसको कुल र जाति अनुसार कुनै मानिस उच्च वा नीच मानिने चलन हात्रो समाजमा देखन पाइन्छ । तर भगवान् बुद्धले त्यो कुरा गल्ती छ भन्ने कुरा देखाउनुभएको छ । वहाँको चरित्र अथवा बुद्ध-जीवनी अध्ययन गरेमा यी कुरा सबैलाई अवबोध हुन्छ । भगवान् बुद्धले आफ्नो विचार धर्मदेशनामा मात्र सीमित नगरी कामले देखाएर नै सिकाउनुभएको छ । सुनीत, सोपाकलाई पनि उत्तम प्रब्रज्या दिनुभयो । सुनीत कुलबाट चण्डाल थियो । त्यस समयमा सबैले उसलाई हेला गर्थे तर भगवान् ले त्यस्ता सबैलाई समान रूपमा हेर्नुभएको थियो ।

शावस्ती नगरमा जेतवनाराममा बस्नुभएको बेलामा अग्निक भारद्वाज ब्राह्मणले भगवान्लाई नाना-प्रकारले गाली ग-यो तर भगवान् ले उसको गाली सिद्धिसकेपछि त्यस ब्राह्मणलाई सोधनुभयो- तिमीले वसल अथवा चण्डाल भनेर गाली ग-यौ । तिमीलाई थाहा छ ? कस्तो व्यक्ति-लाई वसल वा कुलहीन भनिन्छ । म त्यसको कारण भन्ने चाहन्छु भनेर वसल हुने कारण बताइदिनुभयो-

“यो मातरं वा पितरं वा
जिणकं गतयोव्वचं
पूहसन्तो नभरति
तंजञ्जा वसलो इति”

यो गाथा वसलसूत्र वा अग्निकभारद्वाजसूत्रको नवौं गाथा हो । यसको अर्थ दश महीना पेटमा राखेर यो विश्वमा जन्माएर बच्चा कालमा स्याहार सम्भार गरेकी आमा र हेरविचार गरी उपकार गर्ने बाबुलाई बृद्धावस्थामा उनीहरूको सेवा गर्दैन भने त्यस्ता व्यक्ति वसल, चण्डाल वा कुलहीन कहिःछ ।

आज हात्रो समाजमा ठूला भनिने मानिसहरूले जे गरे पनि तिनीहरू कुलीन हुन्छन्, गरीबले ठीक काम गरे पनि तिनीहरूलाई निन्दा गर्छ, तिनीहरूलाई नीच नै मान्दछ । यो चलन नेपालमा आजसम्म रहेकोमा हायी-हरूलाई अपशोच हुन्छ । भगवान् बुद्धको जन्म नेपालमा भएको कुरा थाहा छ तर वहाँको धर्म थाहा छैन । वहाँको धर्मबारे ज्ञान भएकाले कहिल्यै पनि कुल, जाति जस्तो कुरालाई ठूलो मान्दैन । वहाँको धर्मको ज्ञान भएकाले विश्वका सबै मानिसहरू एउटै जाती र कुल सम्झान्छन् र असल जीवन बिताउँछन् । हात्रो नेपालमा भगवान् को धर्म अनुसार काम गरेमा नेपाल विकासको बाटोमा लाग्न त्यक्तिको कठिन हुनेछैन । भगवान् बुद्धको उपदेश सबै नेपाली जनताको मनमा कुँदाएर राख्नुपर्छ । भगवान् ले भन्नुभएको छ, “कम्मना वसलो होति, कम्मना होति ब्राह्मणो” काम वा चलनले नै व्यक्ति चण्डाल र ब्राह्मण हुन्छ । जातीले ब्राह्मण भनाउनेहरूले गर्दा समाजको शोषण भई अशान्ति छाउँछ ।

म सांच्चै बौद्ध हूँ ?

— भिक्षु धर्ममूर्ति, श्रीलंका

पूर्णिमाको दिन । म विहान सबेरे उठी सफा सुची गरी विहारमा गएँ । विहारभित्रको शान्त तथा परिशुद्ध भूमिमा विहानको चोखो र चीसो हावाको स्पर्शले मेरो शरीर र मन हलुका भए ज्ञै अनुभव भयो । मन शान्त र निर्मल भए ज्ञै लाग्यो । बुद्धको शान्त तर प्रतिभापूर्ण मूर्ति अगाडि पुण्डा म पनि एक बुद्धपुत्र हूँ कि भन्ने जस्तो लाग्यो । एकछिनपछि भगवान्‌लाई बन्दना गरी फर्केर विहारभूमिको निश्चल तर आकर्षक एकान्त ठाउँमा पुगी त्यहाँको एक रुखमुनि बसें । त्यसरी बसिरहँदा मेरो मन भित अनेक कुरा खेलन लाग्यो ।

त्यसेवेला एउटा लाम्खुटे आई टोकन खोजयो । मलाई रिस उठ्यो । त्यसलाई एक थप्पड मारें । बस उस्को प्राण गयो । तर त्यही क्षण सम्झना भयो कि म कहाँ बसिरहेको ? किन यहाँ आइराखेको ? ममाथि मलाई नै लाज लाग्यो । सांच्चै घरमा बस्दा त्यसरी कति मारें हुँला, कत्तिको रिस उठ्यो होला त्यस्ताप्रति । मलाई अतीतका घटनाहरू सम्झनामा आउन थाले ।

मैले कति प्राणीलाई मारेको छु होला, त्यस्तै कत्ति-को बस्तु चोरी गरें हुँला ! कत्तिको व्यभिचार, कुभावना मेरो मनमा उठ्यो होला । त्यस्तै कत्तिको झूठो बोलें हुँला ! कत्तिको मद्यपान गरें हुँला, त्यस्तै अरुप्रति ईर्ष्या गरें हुँला, डाह गरें हुँला, गाली गरें हुँला, कत्तिको काम नलाग्ने गफ गरें हुँला । अरुप्रति द्वेष राखेर, कत्तिलाई त्यसै सताएँ हुँला !

अझ पनि आफूलाई क्षम्भटमा पानै प्राणीलाई मार्देछु । त्यस्तै घरमा आफूलाई भनी नदिएको चिज कहिले काहोँ लिन्छ । अरुमाथि व्यभिचार गर्दछु । मोज मज्जाको लागि ख्याल गरे जस्तै झूठो बोल्दछु, मद्यपान गर्दछु । कसैले मलाई केही भन्यो भने उसलाई गाली गर्दछु, सके यिट्छु पनि । धेरैजसो साथीहरूसँग काम नलाग्ने गफ गर्दछु अल्छीपन हटाउनको लागि । अरु धनी भएको देखा, समृद्धि भएको देखा उनीहरूप्रति ईर्ष्या राख्दछु सकेसम्म आफू ठूलो र माथि आउन खोज्दछु, अरुको वास्ता राखिदन ।

तर महिनामा केही पटक विहारमा गएर शील समादित भई विहान बेलुका बुद्धबन्दना गरी फूल-धूप आदिले पूजा गर्दछु र धर्मदेशना सुन्दछु । त्यसैले म बौद्ध हूँ । असल खालको बौद्ध हूँ । त्यसैले मैले गरेका कुनै कुराले अपायगत हुनेछैन होला, स्वर्गगत नै हुनेछ, त्यसमा मेरो विश्वास रहेको छ ।

अहो ! म कस्तो अन्धा रहेछु ? कत्तिको गल्तीमा रहेछु । छि... छि..., यत्तिका दिन म आफूले आफैलाई नै छकाएको रहेछु । सांच्चैको बौद्ध बन्नलाई त कमसेकम पञ्चशीललाई पालन गर्नुपर्दछ । सकेसम्म त्यस शीलहरूको सुरक्षा गर्नुपर्दछ । राङ्गो गुण, बुद्धि-प्रज्ञाको बृद्धि गर्नु-पर्दछ । म त नामले मात्र बौद्ध भए छु कि ? हो, मलाई याद छ ‘कम्मना बसलो होति कम्मना होति ब्राह्मणो’ आफूले गरेको राङ्गो, नराङ्गो काम अनुसार, आफनो चाल-

चलन अनुसार ब्राह्मण वा वसल हुँछ भएर धर्मदेशनामा
सुनेको थिएँ । त्यसो भए त्यस्तै आपनो चालचलन, गति-
गुण अनुसार नै बौद्ध वा अबौध ठहरिन्छ । राष्ट्रो चाल-
चलन असल बानी, कहणा, दया, मैत्रीले भरिएको
भए, सुबुधिद भएको भए ऊ अबौध भए पनि सांच्चैको
बौद्ध भनी ठहराइन्छ । नराष्ट्रो चाल-चलन, खराब बानी,
गति-गुण, त्यस्तै कुबुधिद भएको भए ऊ बौद्ध भए पनि
अबौध भनि ठहराइन्छ । यो पवका कुरा रहेछ ।

'पूर्ण !' मेरो साथिले ग्राएर बोलाउँदा म ज्ञासंग
भएँ ।

तिमी यत्तिका बेला यहाँ बसेर के कल्पना गरि-
रहेको पूर्ण ?

म के ले पूर्ण छु र ? मलाई लायो । धर्मगुणले
वा अधर्म गुणले ? अहो ! म त धेरै जसो अधर्म गुणले
यो पूर्ण भएको रहेछु । त्यसो भए कसरी मलाई सांच्चैको
बौद्ध भन्ने ? छिं... छिं... मेरो नाममा पनि यसरी
छविकएछु ।

'कही छैन' विवश स्वरले उसलाई जबाक दिएँ ।
त्यसो भए जाऊँ त धेरै बेर भयो ।

म चुपचाप उनीसंग गएँ ।

म यत्तिका दिन अन्धविश्वासमा, अन्धभक्तिमा
लागेको रहेछु । अबदेखि यथारूपमा जानी त्यस स्वरूप
जीवन बिताउनेछु । अरुलाई हिंसा पीडा नगर्नु, नचोर्नु,

व्यभिचार नगर्नु, असत्य कुरा नगर्नु, मद्यपान नगर्नु, काम
नलाग्ने कुरा नगर्नु, चुक्लि नगर्नु, अरुलाई गाली नदिनु,
ईर्ष्या र क्रोध नगर्नु, वैर नराख्नु नै बौद्धहरूको लक्षण हो ।
उनीहरू अरुलाई दया, करुणा, मैत्री राख्न् । अरुलाई
हिंसा पीडादि गर्दैन्त । प्राणीहरूलाई पनि त्यस्तै मार्या
गर्दैन्त । चाहेको बेलामा सकेसम्म अरुलाई उपकार
सहयोग गर्दैन्त ।

'अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय न घातये'

आफू उपमा राखी अरुलाई हिंसा पीडा
दुःखादि नगर्नु भनी भगवान् बुद्धले देशना गर्नुभएको
छ । किन उहाँले त्यसो भन्नुभएको ? कसैले आफूलाई
हिंसा पीडा गन्यो भने, दुःख दियो भने, गाली गन्यो भने,
ईर्ष्या क्रोध गन्यो भने, आफूलाई मन नपरे जस्तै अरुलाई
पनि मन नपरेन हुन्छ । आफूलाई जस्तै अरुलाई पनि भलो
हुने काम, कुरा गर्नु पनि बौद्धहरूको एक लक्षण हो ।
त्यसकारण म पनि आजदेखि यस्तो अन्धभक्ति र अन्ध-
विश्वासमा नलागी, भगवान् बुद्धले देखाइदिनुभएको सही
मार्गमा पाइला टेकी, उहाँले देशना गर्नुभएको धर्मको
आचरण गरी आफूमा सही गुण धर्म बृद्धि गरी सांच्चैको
एक बौद्ध बचेछु । यस्तो तर्कना मनमा आइरह्यो ।
अगाडिको साथीलाई पनि विसरे मनमा गुन्नुलाइरहेको
रहेछु । साथीले केरि बोलायो, पूर्ण ! म ज्ञासंग भएँ । मेरो
मुखबाट प्याच्च निस्क्यो म सांच्चै बौद्ध हुँ त ! ★

नीतिगत प्रीतिको लक्षण

"दिने-लिने, गोप्य कुरा सोधने-बताउने, खाने-खाउने
यी ६ कुरा प्रीतिका लक्षण हुन् ।"

संतोष हुनु

-भिक्षु मैत्री

गार वो च निवातो च सन्तुट्टी च कतञ्जुला ।
कालेन धर्मसवणं एवं मंगलमुत्तमं ॥

मङ्गलसूत्रका अनुसार गौरव गर्नुपनेलाई गौरव गर्न्, विनीत हुनु, प्राप्त चीजबाट सन्तोष हुनु, अति इच्छा महाइच्छादि पापधर्मबाट बची आफूलाई प्राप्त भएको चीजबाट सन्तोष भै बस्नु लाभ अलाभादिमा समान रूपले विचार गरी सन्तोष हुनुलाई ने “सन्तुट्टिता” भन्ने गर्छ । यस गुण धर्मको कारणले सबै प्रकारको मुख याउन सबैने भएको ले यसलाई उत्तम मङ्गल मानिएको छ ।

आफूसँग भएको, आपनो अधिकारमा रहेको चीजलाई नचाहिने सम्झी, अरुसँग भएको चीजमा लोभ उत्पन्न गर्नु अतिच्छता हो । त्यसले मरणपछि नर्कमा जाने हुन्छ । अतीच्छता हुनेलाई आफूसँग भएको चीज जितिसुक राख्नो भएपनि राख्नो जस्तो लाग्दैन । एउटै भाँडोमा पकाएको भात पनि आपनो थालमा बाँडिएको भन्दा अरुको थालमा भएको बढी राख्नो जस्तो लाग्दै । यसो हुने भएको ले उनले कहिलेकाहीै अर्काको चीज पाप्त गर्न खोज्दा, आपनो चीज सुमाउनुपनै ग्रवस्था आउन सक्दछ ।

पुराणकालमा एकजना महासेठका पुत्रलाई केही कारणवश घरबाट निकालिदिए । घरबाट निकालिएका सेठपुत्र श्रीमती समेत जङ्गलतिर लागे । जङ्गलमा एउटा

छाप्रो बनाई त्यहीै बास बसी जङ्गलमा पाइने फल-कण्ड-मूल खाई जीवन बिताए । त्यो जोडी जङ्गलमा खुशी नै थिए । तर अचानक एक दिन जङ्गलमा घुम्न आएकी किन्नरीलाई देखी त्यो सेठपुत्रले राग चित्त उत्पन्न गरी उनी पछि पछि गए । त्यो दृश्य देखेको सेठपुत्रकी श्रीमती आश्चर्यचकित भइन् । साथ विएर घरबाट त्यागेर यहाँ-सम्म सँगै आएँ । अब यिनीबाट मलाई केही सुरक्षा हुन सक्दैन । म यहाँ बस्नुभन्दा नबस्नु नै जाती हुनेछ । आपनो सुरक्षा म आफै गर्नेछु, भन्ने विचार गरी आपनो श्रीमान्देखि दिक्क भई एकजना ऋषिकहाँ गइन् र कठिन ध्यानभावना सिकिन् । ध्यानभावनामा निपुण भएपछि आपनो छाप्रोमा आई बसिरहिन् । त्यही बेला किन्नरीलाई फेला पार्न नसकेका सेठपुत्र घर फर्केँ । आपना पति आएको देखेर ती स्त्री ध्यानबलले आकाशमा उडेर गइन् । देखदादेखदै पत्नी अर्कै ठाउंमा गएपछि पति भएका सेठपुत्रले त्यो भयानक डर-लाग्दो जङ्गलमा एकले दुःख सहेर बस्नुपर्यो । नयाँ स्त्री पनि उनले पाउन सकेनन् । पुरानो भएको भएपनि पाउन सकेनन् । फुट्केर गयो । नयाँ स्त्री खोज्दै मात्रा लाउँदै गएको ले आफूसँग रहेकी आपनी श्रीमती पनि गुमाउनु परेका सेठपुत्रलाई अतीच्छता नामको पाप लागेको भन्न सक्छौं । यसरी परस्तीहरूप्रति इच्छा राखो पतन हुने हानी विनाश हुनेहरूको संद्या कम छैन । त्यस्तै कौही स्त्रीहरू पनि पर पुरुषहरूको इच्छा गरी दुःखी हुनेछन् ।

यस दुनियामा मानिसहरूले पाइराखेका खानपान, बस्त्र आभरण, चारित्रवारित्र आदि सर्वसाधारण भन्न मिल्दैन । तीमध्ये कोही कुनै देशको लागि, कोही कुनै जातीको लागि, कुनै बच्चाहरूको लागि, कुनै युवाहरूको लागि, कुनै बढाहरूको लागि, कुनै स्त्रीहरूका लागि, कुनै पुरुषहरूका लागि हुने गर्छन् । तिनीहरूमा आफूलाई पाइराखेको चोजलाई नीच सम्झी अरूले गरेको जस्तो गर्नु आशा राख्नु, माथि भने ज्ञे अतीच्छता भनी बुझ्नुपर्दछ ।

संसारमा हामीलाई जतिसुके भौतिक धन सम्पत्ति भएपनि, अरु पनि भए हुन्थ्यो भन्ने स्वभाव हामीमा हुने गर्छ । त्यसैलाई “महिच्छता” भन्ने गर्छ । “महिच्छता” नामको धेरै लोभ गर्ने बानी भएको व्यक्ति कहिल्यै सुखी रहन सक्दैन । जतिसुके धन सम्पत्ति ऊसँग किन नहोस् उनले आफूसँग भएको धनसम्पत्ति लुकाउँदै जस्ता गर्छ । भविष्यको लागि केही काम गर्दैन, पुण्य गर्दैन र उनलाई पछि पश्चात्ताप हुन्छ ।

“अमनुस्सट्टाने उदकं च सीतं
तदपेयमानं पुरिसो समेति
एवं धनं कापुरिसो लभित्वा
नेवत्तना भुञ्जति नो ददाति ।”

यक्षहरू बास गरेको पोखरीमा चीसो सफा पानी भएपनि मानिसहरूले पिउन वा नुहाउन काम लिने गर्दैन र सुकेर जान्छ । त्यस्तै निन्दित व्यक्तिलाई प्राप्त धन आफ्नो निमित पनि प्रयोग हुँदैन, अरूलाई पनि दिँदैन ।

धीरो च विञ्ग्रु अधिगम्म भोगे,
यो भुञ्जति किच्च करो च होति,
सो त्राति संघं निसभो भरित्वा
अनिन्दितो सग्गमुपेति ठानं ।

ज्ञान भएका व्यक्तिले प्राप्त धन आफूले प्रयोग गरी आफ्नो उद्योग उन्नति गर्छ, भविष्य पनि राज्ञो पार्छ । आपना ज्ञाति बन्धुहरूमाई पनि महत गर्ने गर्छ । र मरणपछि सुगतिमा जाने गर्छ ।

अग्निकबन्धो समुद्रो च, महिच्छोचापि पुण्गलो, सकटेन पच्चयं देन्ति, तयोपेते अतप्पया ।

ठूलो आगो, महासागर र महालोभी यी तिनै चोजलाई जति भएपनि नपुग्ने, तृप्ति नहुने स्वभावले सामान्य छन् । तिनीहरूलाई गाडामा भरी जतिसुके प्रत्यय (चाहिने चोज) दिए पनि पुर्दैन । मानिसलाई स्वभावले चाहिने हावापानीबाट बच्न बस्न आवास घर, लज्जा छोप्न र ज्ञिगा, लामखुट्टे वा अन्य किराहरूबाट बच्न लुगा र जीवन चलाउन खाना चाहिने हुन्छ । त्यो भन्दा बढी अरु चोजलाई हामी Luxurious भन्ने गर्छौ । बढी इच्छा भन्नु नै बलेको आगो जस्त हो । बढी इच्छा गनले कहिल्यै आनन्द पाउन सक्दैन ।

धेरै इच्छा गर्दा पतन हुन जान्छ भन्ने सम्बन्धमा स्वर्गहंस जातकमा उल्लेख भएको एउटा प्रसंग प्रस्तुत गर्न चाहन्छ ।

एकचोटि ब्राह्मण कुलमा रहनुभएका बोधिसत्त्वले आपना तीनजना छोरीहरूको विवाह गरिदिइसकेपछि एउटा स्वर्णहंसको योनिमा जन्म लिनुभयो । स्वर्णहंस भै बसेका बोधिसत्त्वले पूर्वजन्मको कुरा सम्झी आपना छोरीहरू अशरण, भै दुःख भोगिरहेको कुरा देखी एक दिन उनीहरूलाई सहयोग गर्नुपन्यो भनी त्यहाँ गई आपना सुनौला पखेटाहरू ज्ञारेर आए । ती सुनौला पखेटाहरूबाट उनीहरूले राम्रा सजाउने सामानहरू बनाए र बैचेर जीविका गरेर केही समय यस्तै बित्दैगयो ।

छोरीहस्ती आमा धेरै लोभी थिहन् । उनले सोचिन् “केही गरी हंसराज यहाँ आएन भने हामीले पखेटा भेटाउन सबतैनौ । त्यसकारण हंसराज आएको बेला समातेर सबै पखेटा उखेलेर लिनुपन्यो ।” यस्तो सोची छोरीहस्तेंग सल्लाह गरिन् र पछि हंसराज आएको बेला उनलाई समातेर जबरजस्ती सबै पखेटा उखेलिलिए । हंसराजलाई निकै वेदना भयो । वेदना सहन नसकेर त्यहाँबाट पंछी भागेर गयो । पछि पखेटा उन्निसकेपछि पनि पछी कहिल्यै आएन । आमाको धेरै लोभी हुने बानी

भएकोले पाइराखेको पखेटा पाउन सकेन र पहिले झुःखी भएर बस्नुपन्यो ।

यं लद्धं तेन तुटुब्बं,
अतिलोभो हि पापको ।
हंसराजं गहेत्वान्,
सुवण्णा परिहायथाति ।

प्राप्त चीजले सन्तोष हुनुपर्छ । अति लोभी हुनु हुन्न, हंसराज समाती त्यसलाई दुःख दिएको ले पाइराखेको पखेटा पनि हातबाट गुमाउनुपन्यो । *

बुद्ध तिमी फेरि जन्म

— अर्जस्बर ताम्राकार
टक्सार, भोजपुरे

बुद्ध ! तिमी फेरि जन्म ।
फेरि एकपटक पंचशीलको
व्याख्या गर्न आऊ ।
यहाँका अनुष्ठानिकहरू
उपदेश दिन्छन्, सुन्छन्
परन्तु ईर्ष्या र द्वेष बोकेर हिँड्छन् ।
बुद्ध ! तिमी फेरि जन्म ।
यहाँ ज्ञान अन्नाम र धर्म अधर्मको
विवाद उठेको छ,
मित्रताको गाँठो फुकेको छ,
शान्ति खलबलिएको छ,
आश निराशको दून्दू भएको छ ।
बुद्ध ! तिमी फेरि जन्म ।
विश्व शान्ति नारामा अडकेको छ,
ठूला बडा मानमा भुलेको छ,
अहंकार जल्दो बल्दो छ,
आऊ आर्याष्टांगिक मार्गलाई
जन-जनको दिमागमा घुसाइदै ।

कस्तो व्यवहार ?

— गौतमवीर वज्राचार्य
बूवहाल, ललितपुर

देख्छन् सबैले,
मैले हाँसी हिँडिरहेको मात्र
देख्दैनन् कसैले पनि,
भित्र रोइरहेको मेरो मनलाई
मन रोएर पनि,
हँसिलो मुख देखाउने मेरो बानी
हँसिलो मुहार देख्दैमा,
कहिले मलाई खुशी छु नभनि देऊ
धेरैले मेरो यस्तो अवस्था,
बुझेर पनि नबुझे जस्तो गर्न खोज्छन्
आपनो भन्ने सबैले मलाई,
उल्टो अर्थ लगाउने गर्दैन्
के बुद्धको देशमा
यस्तो हुन्छ र !
अब म कसको शरण पाऊँ
सिवाय बुद्ध भगवान्को ।

‘हिंसा परमो धर्म ?’

श्री सम्पादकज्यू,

भगवान् बुद्धको पुण्यजन्मतिथि हामी प्रत्येक साल वैशाख पूर्णिमाको दिन भव्यरूपमा मनाउँदै आएका छौं । भगवान् बुद्धको जन्म सम्बन्धी लाभ र महापरिनिर्वाण यसै दिन भएको थियो । प्रत्येक साल बुद्धको पुण्यतिथि मनाउँदा हामी हाम्रा विद्वान् नेताहरूले भगवान् बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्मलाई चिन्तन र मनन गरी व्यावहारिक जीवनमा उतार्नुपर्ने आवश्यकता बोध गराएको पाउँदछौं । उहाँको अर्हिंसाधर्म सिद्धान्तको खुब व्याख्यान गरिएको हामी सुन्दछौं । तर व्यवहारमा त्यसको विपरीत नै भइआएको छ ।

“अर्हिंसाधर्म” कै सिद्धान्त अनुरूप स्व० श्री ५ महेन्द्रबाट २०१२ साल फागुन ७ गतेका दिन वैशाखपूर्णिमाको पावन दिनमा अधिराज्यभरी हिंसा र मासुको बिक्री वितरणमा रोक लगाइबकसेको घोषणा गरिबकसेको थियो । मौसूफ सरकारको त्यस घोषणालाई हालसम्म पनि धर्मप्रेमी जनसमुदायले शिरोपर गर्दैआएको तथ्य बिसंन सकिँदैन । तर धर्मको नाममा आडम्बर-युक्त क्रियाकलापमा विश्वास गर्ने केही व्यक्ति विशेष र भ्रष्ट अविवेकीहरूले मौसूफ सरकारको त्यस घोषणालाई एकातिर पन्द्धाई वैशाखपूर्णिमाको दिनका साथै प्रत्येक पूर्णिमाका दिनमा “पञ्चवलि” जस्ता हिंसात्मक कार्य गर्दैआएको छ । उदाहरणको लागि मखनटोल (हनुमान ढोका) स्थित महेन्द्रेश्वर महादेव स्थानको नाम अग्रपंक्तिमा उभिएको छ । यस स्थानमा प्रत्येक पूर्णिमाका दिन “पशुपति महास्नान” को नाममा “पञ्चवलि” पूजा गर्दै आएको छ । पशुपतिको मूर्तिमा बलि दिइँदैन । तर हर्नुस् यहाँका धर्माधिकारीहरूको कुशलता ! हिंसा कार्य संचालन गर्न मन्दिरको प्राङ्गणमा मनपरी ढङ्गले गणेश र भैरवको मूर्ति समेत स्थापना गरिएको छ । महादेव स्थानको शोभालाई नै विकृत तुल्याउँदा समेत सम्बन्धित सरकारी अधिकृत र धर्माधिकारीहरू विलकुल मौन नै रहेका छन् ।

हामी यहाँ धर्मको संरक्षण गर्ने भनो जिम्मा लिइबसेका सङ्घ संस्थाहरू प्रशस्त मात्रामा हुँदा हुँदै पनि राजाज्ञालाई नै खुल्ला रूपले अवहेलना गरी पूर्णिमाको दिन पञ्चवलि जस्ता हिंसादि कार्य गर्न दिनु भगवान् बुद्धको यस शान्तिक्षेत्रको लागि सान्है नै दुःख लाग्दो र खेदजनक कुरा भएको ले यस्ता पाखण्डीपूर्ण क्रियाकलापलाई अविलम्ब बन्द गर्न लगाउन सम्बन्धित सबैको ध्यानाकर्षणीय अनुरोध गर्दछु ।

विनीत

सागरमान बज्राचार्य
मखनटोल, काठमाडौं ।

Buddhists of all sects, Unite !

-Dr. Ganesh B. Mali

In our country we see many kinds of Buddhism in practice such as Theravada, Vajrayana, Mahayana etc. All these different forms of Buddhism has their own historicity and cultural heritage. However, since unity and not diversity amongst the various sects of Buddhists is demanded by the present times, it would be worthwhile here to review the basic tenets of Buddhism common to all sects and vow ourselves as Buddhists to keep on to these principles without caring too much for the ritualistic or methodological differences.

The basic aim of a Buddhist is to achieve extinction from suffering or Nirvana. Now, from one who has conquered oneself and achieved Nirvana, only good deeds to maintain peace and order of nature among the human beings will flow out naturally. This basic nature of an 'attained' individual rules out the difference that is commonly alleged that Theravada is

individualistic in approach while Mahayana is not.

In fact, the use of the very terms Theravada and Mahayana has been unfortunate, for it breeds the feeling of superiority and inferiority complex amongst the Buddhists. Lord Buddha

(G. B. Mali)

himself would never approve a division or schism of the sangha, less so, would he approve the division of his religion into various sects. It would be better for us to regard the multiple sects of Buddhism (Theravada, Mahasanghika, Puggalavada, Sarvastivada, SautrantiKA, Wisdom school, Madhyamaka,

Bodhisattvayana, the Faith School, Yogachāra, Zen, Mantrayana, Vajrayana, Sahajayana, Kalachakrayana,...) as different branches that decorate a single tree- Buddhism, united in the strong stem of basic principles although differing a little bit in ritualistic or methodological approaches. We should never allow the stem to grow thinner and allow the branches to grow thicker thus splitting the tree into pieces and ultimately killing it.

Times have changed. Gone are those days when people used to live by their religions, when religions formed the hub of daily life activities. Revolutionaryised by new approaches in science and technologies, and industrialization changing the basic pattern of social life and the very nature of economic and political structure, people in all nations are looking for means to bring peace and harmony in their nations through the right type of socio-political set up. Religion is now left to play the secondary role of bringing peace to the human hearts during the toils and troubles, activities and

frustrations of everyday life. Gone are the Gurukula days of religious education, instead we see the educational institutions of today rapidly replacing moral and religious training centres. So, instead of making fuss about minor ritualistic approaches, we, the Buddhists, should unitedly make effort to supply our young and old generation alike, with the very stuff which modern education lack - a scientific view of life and philosophy of existence in order to enkindle the light that brings the much needed inward peace in their hearts whilst they may be labouring hard in the task of building a prosperous nation, or a better world to live.

And Buddhism, precisely, is that scientific religion which is capable of catering to the needs of our youths, who, crushed by the dry bones of present system of education, is suffering from the dreadful disease of moral and spiritual vacuity. Buddhism can provide guidelines for conducting every day activities peacefully amidst the odds of life.

We will hereby take a glance at the differences and then review in some detail the basic principles of Buddhism that underlie both Theravada

and Mahayana Buddhism. The following table summarises the difference among the various types of Buddhism.

	Method of achieving deliverance	Ultimate Goal
A. Theravada Original Buddhism, Theravada, Mahasanghika, Puggalavada, Sarvastivada Sautrantika.	Termination of rebirth through eradication of the causes of rebirth and suffering, viz craving and ignorance, by means of self-discipline and enlightenment.	Premortal and post-mortals Nirvana.
B. Mahayana Wisdom School, Madhyamaka.	Realisation of the emptiness of the empirical person and of all things and insight by means of wisdom that this Emptiness is the absolute and libaration.	as above
Bodhisattvayana	Relief from unwholesome karma through the assistance of Bodhisattvas.	To become oneself a Bodhisattva, and to achieve active and passive Nirvana.
Buddhism of Faith.	Through faithful confidence in Transcendent Buddhas (especially Amitabha) to obtain rebirth in a Buddhist paradise. To be reborn in one of the Buddhist paradises (especially Sukhavati) where the faithful mature towards Nirvana.	Nirvana.

Yogachara	Realisation the everything is' mind only and return to the Pure Mind (=Liberation)	Nirvana
Zen (Ch'an)	Realisation by means of meditation that everything is'Mind only' (=Buddha Heart, =Liberation)	Premortal and post-mortual Nirvana
Mantrayana	Deliverance through knowledge of the identity of the individual consciousness and Base-consciousness by means of psychologically effective Mantra and Mudras.	as above
Vajrayana	Through seed formulas the Sadhaka ideates Transcendent Bodhisattvas with whom he emotively identifies himself. He so experiences the essential all-identity and becomes aware of his essential liberatedness.	as above
Sahajayana	Through discarding vain thinking which is the cause of multiplicity, the Yогин intuitively grasps the interwovenness of samsara and Nirvana and by this realises liberation.	as above
Kalachakrayana	Liberation through the realisation of the parallelism between man and cosmos. The mystical union with the Primeval Buddha Kalachakra reveals all the insights important for liberation.	as above

[Continue to next issue]

- मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य

भगवान् बुद्धं प्रतिपादनं यानाविज्याःगु बुद्ध-धर्मं
त्यागभावनात् श्राधारितं ज्योच्चंगु दु । त्यागभावनां हे
सकलं मनुखं सुखया भोग याये फडगु खः । त्याग धाये-
वंतं धनया त्याग जक मखु मनुष्यजीवनय् विभिन्नं कथंया
त्याग दु । गथे लुं वस्तुया परित्याग व दान यायेगु व
करपिनिगु धनसम्पत्तिया लोभं मयासे, ईर्ष्या मतसे च्वनेगु
नं त्याग खः । थौं मनुखं त्यागया भावना क्याः हे दीन,
दुःखी, दिरद्रत्यगु सेवा यानाच्चन । थासंयासग्र् विहार,
देगः चैत्य, कुटी, फलचा, हिति, स्कूल, अस्पताल दयेकाः
त्यागया परिचय वियाच्चन । थवं फुकक ज्या मनूतय्के दुगु
त्यागभावनां याये फुगु खः ।

संसारय् विभिन्नं कथंया मन् दु । गुरुं थःगु ला
ध्यनाः धुँयात नकीम्ह महासत्त्व राजा व थः कला: मचा-
खाचा वैभवं तोतावंम्ह सिद्धार्थं राजकुमार थे जाःपि
महान् त्यागीपि दुसा, गुरुं देशया लागी ज्यानं पानावंपि
शहीदत आदि महान् त्यागीपि दु । गुरुंसिनं त्याग याये-
गुया पलेसा थःगु स्वार्थया लागी कर्पिन्त वाधा अडचन
बिइत नं लिफः मस्वइपि दु । अजं गुरुं साहुं महाजन
धाःपि ग रीवया हिचःतिइ मोलहया: धनं कमाय् यायेगु
स्वयाच्चनीपि नं दु । गुरुं देशविकासया लागीया दामं
थःगु म्हिचा जायेकीपि नं दु ।

मनू छम्ह त्यागीम्ह प्राणी खःसां छम्ह स्वार्थी नं
खः । मबूतय्त न्हावव दःसां मगाः । थथे न्हावव दःसां
मगाःगुरुं याना :हे त्यागया भावना काये मफुगु छः ।

त्याग याये फयेकेत नुगः बल्लाके माः । चित्तं शुद्धं याये
फयेके माः । भगवान् बुद्धं नं त्यागयायेत चित्तयात नि
बल्लाके माः धकाः धयाविज्याःगु दु । झी मनूतय्सं
त्यागया भावना काये मफुगु छता कारण धन, वैभवप्रति
दुगु मोह खः । धननाप मनूया ववातुक सम्बन्धं दयाच्चन।
धनया माया मोहं त्याग याये मफयाच्चन । धनया लागी
हे संसारय् व्यावक दुराचार, पापाचार, अविश्वासया
जंजालं ततःमतः क्यनाच्चन । धनया मोहं हे चित्तयात
शुद्धं याये मफयाच्चन । उकि क्रिश्चयनतयगु बाइबलय्
छथाय् जेसस क्राइष्टं धयातल — “ईश्वर नं धन नं नितां
नाप ज्वनाच्चने दइ मखु । धनया माया दु सा ईश्वर,
तोती, ईश्वरया माया दुसा धन तोति ।” थवा मतलब
धननाप माया मोह दत्तले त्याग याये फड मखु धयागु विचाः
खः ।

मनूत ख्यत ला धनया लोभं जक त्यागी जुइ
मफुगु मखु । मनूयाके ईर्ष्याया भावना नं दु । गुरुं मनू-
तसे स्वभावतः सुयां जिजूगु, सुनानं कमय् या:गु स्वये
मफु । कर्पिसं धनं कमय् या:गु खनाः नुगः ववाताकवाता
मुइकाः कपाः स्याकाच्चनी । थवं संसारय् आपालं मनू-
तयके थजाःगु ईर्ष्याया भावना दुगुरुं इमिसं दुःख सिया-
च्चन । थवंथवय् ल्वापु थलाच्चन । दाजु किजाया दथुइ
जःलाखःलाया दथुइ त्यागया भावना मदया: हे विभिन्नं
कथंया ल्वापुया हान्यनाच्चन । बसि छगलय, अष्टा छणा-
य वा अनेक निकृति खँय् नं ल्वानाः थः लाहिया

सम्बन्ध दुर्पिलिसे नापं शत्रु थे व्यवहारः यानाच्वन ।
त्यागया भावना मदयाः अक्ष छे छे पतिकं माजु-भौ,
दाजु-किजा, अबु-काय्या दथुइ हे नं मेल मदयेका
च्वनेमाल ।

झीगु समाजया लागी त्यागया भावना अत्या-
वश्यक जुयाच्वंगु दु । त्याग धायेवं तुं सुयातं छु दान
बिहु व छुं निर्मण याना बिहु जक मखु, जःलाखःला
नाप मिलय् जुयाच्वनेगु नं छगू कथंया तःधंगु त्याग खः।
त्यागीहा मनूखँ हे समाजया दुने फुककनाप मिलय् जुयाच्वने
फइ, आनन्दं जीवन हने फइ ।

त्याग मनुष्यया आदर्श गुण खः । त्यागया भावना
दुपि मनूत देशया उन्नतिया लागी तसकं आवश्यक जू ।
त्यागया भावना मदयाः हे देशया अर्थतन्त्र बमलाइगु खः ,
देशया उन्नति याये मकहु खः । त्यागया भावना मदयाः
हे मनुख दुःख भोगय् याये मालाच्वनी । उर्कि सकल
मनूतय्के त्यामया भावना मदयेकं जीवनय् सुखया सासः
लहाय् फइ मखु । यःगु धन व श्रमया त्याग मयायेकं छुँखें-
या नं विकास यायेगु पलाखय् न्हाः वने फइ मखु । त्याग
मनूया लागी अति आवश्यक मानवीय गुण खः ।

कपिलवस्तु महानगरय् सिन्हाज्या

— सेते तण्डुकार

कपिल वस्तु महानगरय् शुद्धोधन राजां
सिन्हाज्या न्यायेकल न्हां ।
उत्सवया दिनय् प्रजागण सकले मुनाः
न्हून्हूगु वस्त्रं पुनाः मुनाच्वन न्हां ॥

साज बाज जोरय्यानाः लावा लस्कर मुनकाव ।
सिद्धार्थ सहितं महाराजां बोनायेन न्हां ॥
बुँया सिथय् हलंजाःगु जमुनाया मुलय्
पात्रगोयाः सिद्धार्थ थेनाविज्यात न्हां ॥

सुवर्णया अलंकृत जोतय् यात हल महाराजां ।
गुइगुजो अमात्यपिसं जोतय् यात न्हां ॥
राजा सहितं सकले मुनाः हल जोतय्यानाः वा पिनाः
छवाःखेरं लस्कर मुनाः सोयाच्वन न्हां ॥

सिद्धार्थया विचाः यानाचोर्पि धाइमांपिसं सबत तायाः
पालउलाः पिहां वनाः सोयाच्वन न्हां ॥
सुं मदुगु श्रौसर लाकाः वज्ञासन आसन यासे
सिद्धार्थ प्रथम ध्यानय् च्वनाविज्यात न्हां ॥

सिन्हाज्याया तमासा सोयाः धाइमां पिनि भुलयज्ज्याः
सिद्धार्थयात भोजन याकेगु लोमनाच्वन न्हां ॥
लुमनावल धाइमांपिनी, कुमार याकःचा
हतपतं पालउलासोत न्हां ॥

सिद्धार्थ वज्ञासनयासे ध्यानय् च्वनाविज्याःगु खनाः ।
शुद्धोधन राजायात खबर बिल न्हां ॥
महाराजां सोयाविज्यात सिद्धार्थ ध्यानय् च्वंगु खनाः ।
महाराजां द्वितीय नमस्कार यानाविज्यात न्हां ॥

चतुर आर्यसत्य (संक्षिप्त)

- मणिजीव कंसाकार

चतुर आर्यसत्य धक्का: प्यंग् आर्यसत्यप्रति गौतम बुद्धं सुं गुरु विना थःथम्हं अबबोध यानाकायाविज्याःगुखः । उंकि धर्मचक्र प्रवर्तन यानाः वस्पोलं धयाविज्यात् - “जि न्हापा न्यने मननिगु सत्यधर्मय् दुःख खके फुगु चक्षु जिके उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल ।” आर्यसत्यया परिभाषाया विषये न्हापाया आचार्यपिनिगु धापू दु “थव प्यंग् आर्यसत्यदागु सम्यक् बोध आर्यपिन्त हे जक जुइ, उंकि थुकीयात आर्य-सत्य धाइगु खः । स्तरण याये बह जू कि उगु समये आर्यया अर्थ थौकत्त्वय् थें जाति विशेषयात धयातःगु मखु ।

प्यंग् आर्यसत्य खः — १] दुःख आर्यसत्य, २] दुःख समुदय आर्यसत्य, ३] दुःख निरोध आर्यसत्य व ४] दुःख निरोधगमिनि प्रतिपदा आर्यसत्य ।

१) दुःख आर्यसत्य — सारा संसार दुःखमय खः । थन छुं नं स्थिर धैगु मदुपल-पलय् पानावनाच्चंगु दु, हिलावनाच्चंगु दु, स्यनावनाच्चंगु दु, इच्छा थाना थें छुं मजू । दकलय् न्हापां ला जन्म हे दुःख खः गुकीया ल्यूल्यू मृत्यु न वइ, जन्म जुइ धुन कि सी न माःगु । उत्पाद-स्थिति-भज्जः । थव नियमं सुं न बचय् मजू । जन्म जुइ, छुं समयया लागी विकास जुइ, अनं जीर्ण जयाः लिपा मृत्यु [नाश] जुइ । उंकि दुःखसत्यात थुइकाव्युसे

वस्पोल महामानवं धयाविज्यात, “जातिपि दुखाः, जरापि दुखाः, मरणपि दुखाः... (जन्म नं दुःख, जीर्ण [बुरा] जुइगु नं दुःख) संखितेन पञ्चुपादानवर्ण-धापि दुखाः ।” अथर्ति संक्षिप्तं न्यागू उपादान स्कन्ध हे दुःख खः । न्यागू उपादान स्कन्ध खः — रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, व विज्ञान । थव न्यागू स्कन्धप्रति ‘जि’, ‘जिगु’ धैगु गुगु कवातुकक, बल्लाक प्यपुनाच्चंगु धारणा खः वहे उपादान खः ।

२) दुःख समुदय आर्यसत्य — दुःख उत्पन्नया कारण दु, छुं कार्यया कारण अवश्य दु, दुःखया नं कारण दु व खः ‘तृष्णा’, तृष्णाया कारण दुःख उत्पन्न जुइ, यदि तृष्णा मदुगु जूसा दुःख नं दइ मखुगु खइ । तृष्णाया परिचय थये बियातल, “संसारय् नाना प्रकारयागु विषये सन्तुष्ट मजूसे उकिइ आसक्त जुइगु गुगु स्वभाव खः उकोयात हे ‘तृष्णा’ धाइगु खः । तृष्णायागु आसक्ति स्वभावया कारण यानाः हे न्हून्हूगु भवयागु उत्पादन याइ व जीवन प्रवाहयात दयेकाच्चनी । न्हून्हूगु जीवन प्रवाहया कारण याना हे जरा, व्याधि, मरण, अप्रिय-संयोग, प्रिय-वियोग आदि दुःखनाप हानं हानं संयोग जुयाच्चनी । उंकि थव तृष्णायात हे बुद्ध दुःखयागु कारण खः धयाविज्यात । तृष्णा स्वंगू प्रकारं दु — कामतृष्णा, भवतृष्णा व विभवतृष्णा ।

क) रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्श थव न्यागु कामगुण्य ठीक सम्भव्यज्या: गुकी आसक्त ज्युच्चवनी उकीयात 'कामतृष्णा' धाइ।

ख) संसारय थुज्याःगु विश्वास दु सित कि शरीर नष्ट जुइ तर विज्ञान वा आत्मा नष्ट जुइ मखु। उकि� पुनर्भव ग्रहण याइ तथा मुक्त ज्याः व थःगु मूल स्थान ब्रह्मलोक्य थंकः बनी। व अजर, अपर स्वभावगु खः। थथे गुगु शाश्वत दृष्टि उत्पन्न जुइ, अज्याःगुया प्रति आसक्ति हे 'भवतृष्णा' खः।

ग) संसारय गुम्हेसिया विश्वास थज्याःगु कि कर्म-फल मदु, सत्त्व थःथम्हं हे उत्पन्न जुइ, व सित कि वयागु छुं सन्तति दइच्चवनि मखु अर्थात् व सर्वथा उछिन्न जुइ। थुकीयात हे उच्छेददृष्टि धाइ। थव उच्छेददृष्टि-प्रति आसक्ति हे 'विभव - तृष्णा' खः।

दुःख्या मू कारण तृष्णा खः सा, तृष्णाया मू कारण अविद्या खः धाये कु। थव हे अविद्यांयाना, जन्म, मरणया दुःखं छुतय जुइ मफयेक चाः चाः हुइकातल। अविद्याया कारण संस्कार बन्य जुल, संस्कारया कारण विज्ञान, विज्ञानया कारण नाम-रूप, नाम रूपया कारण षडायतन, षडायतनया कारण स्पर्श, स्पर्शया कारण वेदना, वेदनाया कारण तृष्णा, तृष्णाया कारण उपादान, उपादानया कारण भव, भवया कारण जन्म, जन्मया कारण 'जरा-मरण-सोक-परिदेव-दुख-दोमस्सुपायासा सम्भवति।' दुःख सुइतं मयः तर थव अविद्याया कारण जन्म दुःख बरय जुइगु ज्या हे जक यानाच्चवनी, उकिदुःख निर्मूल यायेत दुःख्या मू हा अविद्यायात निर्मूल यायेमाः। अविद्या गुगु अज्ञान, वेहोशी, मूर्खता खः अथवा

'न विदतीति अविज्ञा' धकाः पाली धयातल अर्थात् गुगु मस्थूगु व हे अविद्या खः। विद्या दत कि अविद्या नाश जुइ, गथे रूपुंगु कोथाय मत च्याकल कि अन्धकार नाश जुइ। विद्या व अविद्या नापं च्वने फइ मखु, अविद्याया थाय विद्यां काये कु तर विद्यायागु थाये अविद्यां काये फइगु सम्भव मदु। अविद्या निरोध जुल कि संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुल कि विज्ञान, नाम-रूप, षडायतन। थथे स्पर्श, वेदना, तृष्णा, उपादान, भव, जन्म, 'जरामरण - सोक-परिदेव-दुख-दोमस्सुपायासा निरुद्धमन्ति। एवमेतस्स केवलस्स, दुखखक्खन्धस्स निरोधो होती' ति ॥' धकाः धयातल।

थव हे तृष्णाया कारण मनूतसे कायं दुष्कर्म याइ, वचन दुष्कर्म याइ व मनं न दुष्कर्म याइ। अथवा झीगु अकुशल कर्म हे दुःख्या कारण खः, उकिदुःख समुदय तृष्णां हे जुइगु खः धकाः थुइके कु।

३) दुःख निरोध आर्यसत्य— तृष्णाया निरोध (नाश) अथवा थुकिमुक्त जुइगु दुःख्या अन्त खः। तृष्णा (आसक्ति) दतले दुःखं मुक्त जुइ मखु नि। तृष्णां यानाः हे उपादान दया वइ, उपादान भव, भवं जन्म, जन्मं जरा जुइगु, मृत्यु-शोकयायेगु, ख्वयेगु, हालेगु, डाहजुइका च्वनेगु, हैरान जुइकाच्वनेमालीगु दुःख दइच्चवनीगु हे जुल। उकितृष्णायात निरोध याये फत कि व कुकं निरोध ज्युच्चवनी, अले दुःख मुक्त जुइ मखु। तर थव तृष्णा गथे विनाश ज्युच्चवनी, गथे निरोध ज्युच्चवनी ?

४) दुःख निरोध गामिनि प्रतिपदा आर्यसत्य— दुःख निरोधपाखे यंकीगु मार्ग दु, गुकीयात आर्थग्रटाँ- (बाँकी २७ वेज्य)

महापरिनिब्बान-सुत्त

- भाजु गुरुजु, यल

महापरिनिब्बान सुत्तया अनुवादकः दुण्डवहादुर वज्ञाचार्य । प्रकाशकः पवित्रवहादुर वज्ञाचार्य, अशोक-रत्न वज्ञाचार्य व हीरादेवी वज्ञाचार्य । मुद्रकः नेपाल प्रेस, पृ. २७+५३=८० (२०×३०/=) मू. १०।-

भगवान् बुद्धया अन्तिम जीवनीया प्रामाणिक विवरण दुगु छगु अति महत्वपूर्ण सूत्र तथा सम्भवतः पालि त्रिपिटक्य दक्षिणे तहाकःगु सूत्र जुयाच्चंगु महापरिनिब्बान-सूत्र दीघनिकाय प्रकाशनया क्रमय अलग है पुस्तकया रूपय यिहाँ वःगु खः ।

बुद्धधर्म सम्बन्ध ज्ञानवृद्धि यायेया निर्मित पालि त्रिपिटक्या अनूदित साहित्य झीगु भासाय् गुलि आवश्यक जूधयां साध्य मजू । अब है क्रमय अनुवादकपाखे प्रस्तुत सफू पिक्याबिज्यात । अब नेपालभाषा साहित्य भण्डारया निर्मित है छगु तथंगु तौसा जुइ ।

भिक्षु सुवर्णनया शब्द त्याये कयाः धायेगु खःसा 'थुजाःपि अनुवादकत पीहृति दुसा दच्छिया दुने सम्पूर्ण मूल पालि त्रिपिटक अनुवाद व प्रकाशनया ज्या पूवनी । च्याहृति जक दुसां पञ्चवर्षीय योजनां अब पुण्यकार्य

पूर्ण जुइ ।' इतिवुत्तक व मिलिन्द प्रश्नयां लिपा थुगु महापरिनिब्बान-सूत्रया अनुवादकपाखे निकट भविष्यय है त्रिपिटक्या न्हापांगु महत्वपूर्ण अन्थ दीघनिकाय यिहाँ वइगु समाचार बौद्धजगतय् वःगु खनीबले सु जक लय् मताइ? बरु बौद्ध पाठक धाःपिसं न बुद्धधर्मया सफूत न्यानाः स्वयेगु ब्वनेगु बानी बसय् याये माःगु खने दु गुंक यानाः बुद्धधर्मया सफूत न्हयान्हिथं वइ ।

चिनियां भासं संस्कृत भासय् पुनः अनूदित जूगु सफूनाप प्रस्तुत सफू तुलना यानाः भिक्षु सुवर्णनं गुगु विद्वत्तापूर्वक भूमिका च्याबिज्यात उंकियानाः पाठकवर्गयात थुगु सूत्रया खैय् उत्सुकतापूर्वक द्वाला स्वयेया निर्मित इनाप यानाच्चंगु खने दु ।

थुगु सफूति बुद्ध, बुद्ध-धर्म व बौद्ध-संस्कृति विषयया जिज्ञासुर्पि पाठकपित तदंगु योगदान याइ, बुद्ध, बुद्ध-धर्म व बौद्ध-संस्कृति विषयया विद्यार्थीतयत थःनु ज्ञान गहन कथं प्रामाणिक कथं वृद्धि यायेत तिवः विद्या अले बौद्धविद्वान् पिनि निर्मित छगु प्रामाणिक ग्रन्थ जुइ धयामु खैय् छुं शाङ्का मदु ।

धर्म व जीवन

— यशलक्ष्मी

‘परियति सद्गम्म कोविद’

धर्मयात अर्थः सिनं द्यः याथाय् बना पूजा यायेगु, पाठ यायेगु, मत ध्यूक्नेगुयात क्याच्चवगु खनेदु। तर बौद्धग्रन्थय् धर्मयात मे मे कथं हे क्यनातःगु दु। धर्मया शास्त्रिक अर्थं अनुसार ‘धारेतीति धस्मो’ अर्थात् धारणा यानातेगु, बचय् यानातेगुयात धर्म धाइ। छु गुकथं धारणा यानातेगु, बचय् यानातेगु ले ? गुगु ज्यां मर्भिगुपाखे वनि-गुली, अहित जुइगुली, मर्भिगु गती लावनिगुलीं बचय् यानाबिह वयात धर्म धाइ गथे कि सुयातं छु चोज दान बीगु, सदाचारी जुइगु, बामलाःगु बानीयात त्याग यायेगु, परोपकार यायेगु, संयमी जुइगु आदि अथ फुक ज्यां प्राणीपित्त मिगु गती यंकाबी, हित यानाबी। उंकि अकीयात धर्म धाइ।

अथे हे धर्मया मेगु अर्थं कथं— गुगु ज्या यायेगु मनय् वयेसाथ, अथे यानाच्चवनेबले व यायेषुं काः न बांला-इगु, कःयाग जुइगु कथं जुल धाःसा उकीयात नं धर्म धाइ गथे कि सुयातं छु चोज दान बी धैंगु चेतना वयेसाथ वयाके कंजुसी चित्त हतय् जुयाः मन स्वच्छ, शुद्ध जुयावइ वथे बियाच्चवनेबलय् नं लिपा बिइषुं काः नं व खेयात स्मरण यायेवं, लुम्केन बारबार वयात प्रीतिसुखया अनुभव जुइ। वथे थःके दुगु बांमलाःगु बानि त्याग यायेगु मनय् वयेवं, अथे यायेबले वथे याये धुं काः नं वयात छम् प्रकारया प्रीतिसुख प्राप्त जुयाच्चवनी। उंकि उकीयात धर्म धाइगु खः। अथे हे धर्मया मेगु अर्थं अनुसार- गुगु

ज्या यायेवं थःत नं मिं जुइगु, कर्पिन्त नं मि जुइगु जुल धाःसा वयात नं धर्म धाइ। अथे हे गुर्लिसिगु विचारय् सुख दुःखया संघर्षयात हे जीवन धाइ। गुर्लिसिगु विचारय् ईश्वरं छु छु यात, छु छु बिल उकथं उकथं भौम यानाच्चवनेगु हे जीवन खः। गुर्लिसिनं सुखया रूपय् गुर्लिसिनं दुःखया रूपय् जूसा गुर्लिसिनं मायाजालया रूपय् जीवनयात क्याच्चवगु खनेदु। बुद्धधर्म अनुसार जीवन छगू निरन्तर रूप न्हानाच्चवंगु प्रवाहमात्र खः। प्राणी जन्म जुइ अले क्रमशः बुराबुरि जुइ अले अन्त जुइ, अथ हे जीवन।

आः चर्चा याये जीवनय् धर्मया छु गजाःगु सम्बन्ध दु। जीवनय् गबले सुख जूसा गबले दुःख नं छू। सदानं छगू हे जुयामच्चं। अले मनूत सुख जुइवं लय्ताया छवनी दुःख जुइवं खवयाच्चवनी। तःसकं दुःख जुइबले ला उकीयात लोबंकेत गुर्लिसिनं अयलाः त्वंजुइ, गुर्लिसिनं ला थःगु जीवन त्याग यायेत नं लिफः त्वइम्बु। अथ फुक ज्यात मनय् धैर्यं मदुर्गुल, दुःखयात बांलाक अवीके-मफुर्गुल खः।

संसारय् विभिन्न प्रकारया सुख मध्ये पारिवारिक सुख नं छगू प्रकारया सुख खः। परिवारय् बांलाक च्चवनेत, सुखपूर्वक च्चवनेत छम्हं मेम्हप्रति माया दयाया भाव तयेगु, परिवारया प्रत्येक सदस्यतय्सं थःथःगु कर्तव्य

धर्म पालन यायेगु अत्यन्त आवश्यक जू । सकले मिलय-
चलय् जुयाच्वनेगु अर्थात् 'सुखा संघस्स सामगी' है सुख
खः । थुकथं जुइ मफ्येवं व परिवारय् कलह, बादविवादं
थाय् काइ, परिवारय् सुखाच्छः जुइ ।

आः विचाः याये जीवनया प्रत्येक क्षणय् धर्मया
द्यु गुजाःगु आवश्यकता दु अथवा महत्व दु । जीवन छगू
परिवर्तनशील स्वभावया ज्ञूलि न्हावले छगूताःलं, छगू
हे स्वभाव जुयामत्वं । गवले बांमलाःगु विचार वःसा
गवले बांमलाःगु, गवले भि जुइगु जूसा गवले मंभिजुइगु
विचारत नं वयाच्वनी । जव होश याये फडमखु उबले
थव बांमलाःगु चित्तन गथे [लोभचित्त, दोषचित्त आदि
वयाः दुन्ख व्यूवया च्वनी । थव बांमलाःगु चित्ततय्सं
मनय् जक दुःख मव्युसे शरीरय् समेत असर याइ गथे कि
तं पिहाँवयेवं, वयागु श्वासय् याकनं परिवर्तन वइ, याकनं
याकनं साःस केरय्याइ, हि ववानावइ, ह्य छम्हं ववाना-
वइ, विखा ह्याउसे च्वनावइ, छ्यं स्याइगु आदि शरीर-
रिक पीडा जुइ । होश तये मफ्येवंथुपि चित्ततय्सं जीत
आक्रमण याःवइ । अथे कि छेँय सुं मन्त धाःसा अन खै
त अःपुक हे दुहाँ बने कइ । खुँतय् छेँया लुखा, इया: वा
गनंगनं दुहाँ बनेगु याय् दु अनं अनं दुहाँ बनी, वये तुं
थुपि चित्तं नं शरीरयागु अङ्गत गथे मिखा, न्हाय्, न्हाय्
म्हे, ज्वेउ व मनं दुहाँवनी । मनुखं गुलि मयःगु चीजयात
हतय् यायेत प्रयत्न याइ उलि हे दुःख जुइ । गये खुँत
बलम्बान् जुइवं वधौंनिसें सञ्चय यानातःगु धन नं अःपुक
हे खुयायंके कडगु खः अथे हे गबले थुपि बांमलाःगु
चित्तत दुहाँ वइ अबले वधौंनिसें सञ्चय यानातःगु सद-
मुण्ठ नये श्रद्धा, शील आदियात नं अःपुक हे हरण
यानाबी वा श्रद्धा दुर्महेसित श्रद्धा मदयका बी वा म्हो
याना बी ।

थव मवायेक मनूयाके दैच्वंगु वा धारण जुया-
च्वंगु धर्म खः । थव धर्म जीवन् अटूटं न्हयानाच्वनी ।
थव धर्म व जीवनया सङ्गम है मनू खः । उंकि थव मनुखं
धर्म पालन यानाः जीवन हनेगु खःसा भगवान् बुद्धया
'अप्पमादेन सम्पादेथ' यात बालाक कःघाये आः अले
अले जीवन-धर्म पूवनी ।

(चतुर्थार्थ सत्यया लयं)

गिक मार्ग धाइगु खः । थव आर्यार्घटांगिक मार्गयात
स्वंगु भागय् व्वथलातःगु दु, व गथे खः— प्रज्ञा, शील व
समाधि । सम्यक् वृष्टिव सम्यक् सङ्कल्प-प्रज्ञा अन्तर्गत
लाः सम्यक् वचन, सम्यक् कर्मान्त व सम्यक् आजीव शील
अन्तर्गत व सम्यक् व्यायाम, सम्यक् स्मृति व सम्यक्
समाधि अन्तर्गत खः ।

दुःखं मुक्त जुइगु इच्छा दुपिसं आर्यार्घटांगिक
मार्गयात बालाक आचरण यानाः, समाधि व प्रज्ञा वृद्धि-
यामाबंसां हे जक सम्भव दु, थव ज्या ला थःम्हं हे यायेमा:
सुं ईश्वर, परमेश्वर याइगु मखु । उंकि तथागत शास्त्रां
धयाबिज्याद—

“तुम्हे हि किच्चन् आतप्पं अक्खातारो तथागता ।”

अर्थ— ज्या ला छं हे यायेमाः, तथागतं लं जक
क्यनाबी ।

वैशाख-पुन्ही

—द्रव्यरत्न शाक्य, यल्

अहा ! गुजाःगु दिन थौं वःगु, दच्छी छकः जक वैगु ।
 शाक्यसिंहया निर्वाण दिवसया उत्सव सकभन याइगु ॥
 जन्म जूगु न थौं हे वस्पोल बुद्ध जूगु न थौं हे ।
 धर्मचक्रया घःचाः हीकाः निर्वाण जूगु न थौं हे ॥
 विचार विवेक थौंयागु तिथि, महान् अत्यन्त सीकाः ।
 राग, द्वेष व ईर्ष्या-हृदयं लोभ व मोह न चीकाः ॥
 पञ्चशील न्यागू मानवधर्म पञ्चरञ्जगु ध्वजा ।
 ज्वने नु ज्ञीसं पवित्र हृदयं पुर्ये नु उत्सवप्वंगा ॥
 नेपाःमि खः ज्ञीर्णि सकले नेपाःमि खः वस्पोल न ।
 वस्पोलयागु गौरब थःगु खनेमाः समस्त नेपालं ॥
 पुण्यभूमि जुल ज्ञीगु नेपाःदे वस्पोलयागु बुद्रत्वं ।
 वस्पोलयागु गुणया कदर याथे माः ज्ञीमु मनुष्यत्वं ॥
 पुष्प, धूप व दीप हाकनं ज्वनाः ताय व अबीर न ।
 यायेगु उत्सव वैशाखपुन्हीया मुनाव ज्ञीर्णि सकसिन ।

बुद्ध्या जन्मभूमि

-बेखारत्न शाक्य, यल

दुर्लभगु जन्म अभूल्य रत्न थे
विश्वा नवसाय् वयनाच्चवन ।
नेपा: थ्व झीगु दे चीकू साँ
तिमिला थे जोहाँ यिनाच्चवन ॥

पवित्र भूमिया स्वांयापुन्हीस
बुद्ध्या जन्म जुयाच्चवन ।
बोधिज्ञान लाःगु व निर्वाण जूगु
शुभदिन थाँ हे जुयाच्चवन ॥

फरफर व्वःगु बुद्ध्या ध्वांयन
हिसा' याये मते धयाच्चवन ।
सत्य व अर्हिसाया धर्म ध्वज ज्वना:
शान्तिया मार्ग वयनाच्चवन ॥

अन्तरर्ष्ट्य बुद्ध्या वचन
अमृत समानं येकाच्चवन ।
जन्म स्थलय् हे ख्यले मदयेका:
ध्वखाय् धूथे चीकाच्चवन ॥

बुद्ध्या शरण

- लक्ष्मी श्रेष्ठ

नये त्वने मदु साँ सुख जितः थाँ
छ जक शरण व्यूसा,
छन्त हासीकेत ब्वांब्वांजुजु
दुःख ल्वःमनिगु आशा ।

धर्म छंगु थ्वीके धकाः जि
यानागु कुतः छ थूसा,
ध्यानय् च्वंसां छभाः छकःसां
पुलुक किखा कनीगु आशा ।

लोभ, तृष्णा व भोक व मोह
छाति फायाः क्यने ज्यूसा,
वयनाः न्यने जि छके थुकीया
क्लेश थानाच्वंगु कुंचा ।

का रे तथागत बुद्ध छ खः सा
थ्वीकाः जिगु मन सीकाः
फःसा उद्वार या अथे
मखुसा जिगु मन जक साँ सालाका ।

श्रीबृहद् गतिविष्णु

[नेपाली भाषा]

शीलप्रार्थना र बुद्धपूजा

२०४६ भाद्र १, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा नियमित पूजिमा कार्यक्रम अनुसार शीलप्रार्थना सहित बुद्धपूजा सम्पन्न भयो । सो बेलामा धर्मदेशना गर्दै श्रीलङ्काका भिक्षु प्यालकन्दे रत्नसार स्थविरले भन्नुभयो— “आफू बसेको राष्ट्र श्रीलङ्कामा अहिले अशान्ति भएपनि बाहिरफेरा जाँदा शान्ति प्राप्त हुन्छ कि अनि शान्ति स्थापनाको लागि केही गर्न सकिन्छ कि भनी धार्मिक कार्यलाई लिएर यसरी घुम्न आइरहेको छु । यहाँ नेपालमा धेरै नै शान्त चातावरण भएको देखेर ज्यादै खुशी छु” । भारतले बाटो बन्द गर्दा नेपालमा ठूलो सङ्कट भएको लागेको थियो तर त्यस्तो विचलितावस्था मैले पाइन । म श्रीलङ्काको भाषा बोल्ने भएपनि यहाँका भिक्षुगण पनि श्रीलङ्काको भाषा बोल्ने र बुझ्ने भएको हुँदा मलाई आफ्नै देशमा बसे ज्यै लागेको छ । जहाँ जस्तो अशान्ति भएपनि मनलाई शुद्धपारी सदाचारी भई काम गरी मैत्रीचित्त भएका बुद्धको शरण जान सकेमा हामी सबैको कल्याण हुन्छ ।” वहाँको सिहलीकाधालाई भिक्षु कमल-शीलले अनुवाद गरी सम्झाइदिनुमाएको थियो ।

धर्मदेशना

२०४६ भाद्र १०, काठमाडौं-

स्थानीय ॐबाहालटोलमा प्रतिवर्षमा गुंला

महीनाका चारवटा शनिवारमा भगवान् बुद्धको उपदेशको सार ग्रहण गर्ने मञ्जुश्रीनक महाविहार संरक्षण सुधार सङ्कले विद्वान् विदुषीहरूबाट धर्मदेशना गर्ने गर्दैआएको यस पालिको ३ वटा शनिवारमा क्रमशः रत्नसुमझल शाक्य, अनगारिका कमला र गुहाहर्ष बज्राचार्यद्वारा धर्मदेशना सम्पन्न भयो । धर्मदेशनामा धर्मदेशकहरूले बुद्धधर्म र व्यावहारिक जीवनका विविध पक्षमा सारर्गभित बौद्ध उपदेशहरूलाई उदाहरण स्वरूप प्रस्तुत गरी बुद्धधर्म-का बहुजन हिताय बहुजन सुखायको पक्षलाई अगाडि सार्नुभयो ।

शाखाको वार्षिकोत्सव

२०४६ श्रावण ७, भक्तपुर-

यहाँको धर्मोदयसभाको शाखाको द्वितीय वार्षिकोत्सव भिक्षु अश्वघोष महास्थविर समक्ष शीलप्रार्थना भई शुरू भयो । बसन्तरत्न शाकवद्वारा स्वागतभाषण भएको त्यस बेला शाखाका सचिव इन्द्रराज शाक्यले वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्दै पाटन, भक्तपुर र काठमाडौं-का विद्वान् हरूले प्रतिमहीना भएका प्रवचन कार्यमा आ-आपनो मन्तव्य व्यक्त गरी बुद्धधर्म र बौद्ध एकतामायि

सारग्नित हितका कुरा बताउनुभएको मा सन्तोष व्यक्त गर्नुभयो । त्यसैगरी शाखाका कोषाध्यक्ष रामकृष्ण वैद्यले आय-व्ययको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्दै ५७५। ३८ आय र ६३६/- खर्चभई रु ५६३। ६२ घाटा दबेट रहेको कुरा बताउनुभयो ।

यसपछि प्रगति बौद्धसङ्घका उपाध्यक्ष चैत्यरत्न शाक्य, युवाबौद्ध पूचः भक्तपुत्रा धर्मरत्न शाक्यले पनि बौद्धसङ्घसंस्था भएको ले दुधधर्मका सार कुराहरू जान्न सुन्न पारएको छ भन्नुभयो । सो बेला आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्दै भिक्षु अध्यज्ञोष महास्थविरले भन्नुभयो— “बुद्धको अर्थनीतिलाई अनुसरण गर्नुपरेको छ । सम्यक् आजीविकलाई छहूँ बरी आफ्नो खुट्टामा आफै उभिने गनुपर्दछ र सधै अकाको भरमा बस्नुहुँदैन ।” अर्का भिक्षु सुशोभनले बौद्ध संस्थालाई अप्रसर गराउन लगनशीलता र एकताको आवश्यक भएको कुरा बताउनुभयो । स्वस्तिरत्न शाक्यको समाप्तित्वमा भएको त्यस सभामा प्रा. आशाराम शाक्यले प्रतीत्य समृत्यादचक्रले निवाण मार्गमा लैजान थेरै सामाठे भन्नुभयो । अन्तमा बाबुकाजी शाक्यले धन्यवादज्ञापन गर्नुभएको चियो ।

दायकसभा अधिवेशन

२०४६ आषाढ ३, पाल्पा-

आजका दिन यहाँको महाचैत्य विहारको आजीवन दायक समितिको छेठौं अधिवेशनसभा उपसंघ नायकभिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको अध्यक्षतामा सम्पन्न भयो । विरत्नलाल शाक्यद्वारा स्वागतभाषण र समितिका अध्यक्ष सुश्री सुमनादेवी शाक्यद्वारा प्रगतिविवरण प्रस्तुत गरिएको त्यसबेला १६८ आजीवन सदस्यहरूबाट दान प्राप्त भएको मा साधुवाद दिइयो । त्यसैगरी वाइ. एम.

बी. ए. पाल्पाका अध्यक्ष दिलबहादुर शाक्य ज्ञानमाला संघका अध्यक्ष नगेन्द्रोखर वज्राचार्य, ज्ञानमालासभाका अध्यक्ष कृष्णप्रसाद शाक्य, धर्मोदयसभा शाखाका सचिव चकोरमान शाक्य उ. बा. संघका अध्यक्ष दशरथसुनि शाक्य, नगरपञ्चायतका उपप्रधानपञ्च भूयूमान तिगलले धर्मप्रतिको आस्था ने मानवकल्याण भएको कुरामा प्रकाश पार्नुभयो । यस्तै छत्रराज शाक्य, जगतबहादुर जोशी र चिनीयालाल वज्राचार्यले समाजमा विद्यमान अन्ध-विश्वासलाई नगर गाउँ सर्वमा धर्मको आलोक पुन्याउनुपर्ने कुरा बताउनुभयो ।

चूडाकर्म संघको निर्वाचन

२०४६ आषाढ २८, पाल्पा-

यहाँको चूडाकर्मसंघको निर्वाचन भएको छ । शाक्य वज्राचार्यहरूले चार दिने अनिवार्य प्रदर्जित हुने परंपरा अनुसार संगठित रूपमा संघ खडागरी निर्वाचन गरेको मा निम्न भहानुभावहरू निविरोध चुनिनुभएको छ । अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव र कोसाध्यक्षमा क्रमशः हीराबहादुर वज्राचार्य, प्रेममान शाक्य, दशरथसुनि शाक्य, मेघराज वज्राचार्य र सन्तलाल वज्राचार्य रहनुभएको छ भने सदस्यहरूमा अमृतलाल वज्राचार्य, जयमान शाक्य, विष्णुमान वज्राचार्य शाक्यहरू कृष्णप्रसाद, चकोरमान, विरत्न, कतिकराज, दुर्गराज, सूर्यलाल, प्रेमराज, पुष्पराज, दुर्गराज ‘ख’, छत्रराज र वज्राचार्यहरू कुलबहादुर, हुपलाल, मिवलाल, तिलकमान, अनन्तकुमार, विश्वमान र पूर्णराज रहनुभएको छ ।

[नेपालभाषा]

बुद्धधर्म व संघया परिचय विषये प्रवचन

११०६ गुला गा ४, ख्वप-

धर्मोदयसभा जिल्ला शाखा ख्वपया ग्वसालय् थुगुदैय् थीथी बिहारय् वनाः प्रवचन ज्याइः न्ह्याकावनेगु कथं थौ १ वडा स्थित आदिपरमविहारय् हापांगु प्रवचन कार्यक्रम जुल । 'बुद्धधर्म व संघया परिचय' विषये जुगु थुगु कार्यक्रमय् व्वति क्यादीपि भाजुमयज्ञुपिन्त धर्मोदयसभा जिल्ला शाखा ख्वपया सचिव इन्द्रराज शाकयं लसकुस यानादिल । प्रगति- बौद्ध संघया उपाध्यक्ष भाजु चैत्यराज बुद्धाचार्यं सभापतिया आसन ग्रहणयाना दीवं- मूपाहां भाजु सुवर्ण शाक्यपाखे बुद्ध, धर्म व संघया परिचय छसीकथं बियाबिज्यासे,- "मेगु देशया बुद्धधर्म व नेपालय् मानेयानाच्चंगु व थुइकाच्चंगु बुद्धधर्म पाःगु ज्यार्निंति नेपाःया बुद्धधर्मया परिचय बियेत साप थाकु । नापं जातिवाद या बिसये न्वानाबिज्यासे थन बौद्ध जाति धायेकाच्चंपि हे जातिवादया झ्यतनाले दुनाच्चंगुलि बौद्ध बौद्धतः थः थःहे बाल नापं नेपाःया तथ्याङ्गुद्य बौद्ध जातिया संख्या हो जुल । उक्कि फुक्क नेपामितयसं थ्व खै थुल धाःसा धाथें न शुद्धकथं बौद्धधर्मयात च्चन्ह्याका यंके फे ।"

श्री लंकाया भिक्षु पालिकुन्दे रत्नसार एम. ए. पाखे बुद्धधर्म व संघया व्याख्यान जुल । मध्यमार्गयात थुयांजक मज्यू कने फयांजक मज्यू गुब्ले तक थःगु जीवनय् छ्यली मखुनि उल्लेतक व मनू बौद्ध मखुनि, निर्बणिया लंपुइ मलाःनि, नापं मध्यममार्गयात मखुकथं छ्यल धाःसा जीवन न सार्थक जुइमखु गथेकि डाक्टरं वासःया भौं च्चयाव्यूगु व्वनेवं जक गुब्ले त्वय् लाइ मखु । वासः

न्यानाः नसाःहे जक त्वय् लाइ धैथें खः । वस्पोलया भाषा

अनुवाद यानाबिज्याःगु थामणेर कमलशील खः ।

बाबुकाजि वज्ञाचार्य धन्यवाद देशायादीगु थुगु कार्यक्रम ध. स. जि. शाखाया उपसचिव वसन्तरत्न वज्ञाचार्य न्ह्याकादीगु खः । सभापति थःगु मन्तव्य प्रकाबिज्याःगुया नापं सभा न बिसर्जन यानाबिज्यात ।

आजीवन ग्राहक ४५८ थ्यन

११०६ यँला थ्व ये-

आनन्दकुटी विहार गुथि पिथनाच्चंगु आनन्दभूमि बौद्ध लयपौया आजीवन-ग्राहक ल्याः ४५८ थ्यंगु दु । थुगु पतकय् जूपि ग्राहकपि धर्मगैतम वज्ञाचार्य नयां-बानेश्वर, जुजुभाइ वज्ञाचार्य गाःबाहा: ललितपुर, विनय शाक्य सरस्वतीमनि ललितपुर व गंगाप्रकाश टोगल ललितपुरपि खः ।

लछियंक धर्मदेशना

११०६ गुला गा ३०, ख्वप-

थनया दीपकर ज्ञानमालासंघया ग्वसालय् भिक्षु, थामणेर व अनगारिकापिनिपाखे गुला लछियंक धर्मदेशना जुल । थथे हे यल मणिमण्डप विहारय् दायकसभाया ग्वसालय् व ये श्रीघःविहारया दायकसभाया ग्वसालय् न भिक्षु अनगारिकापिनिपाखे धर्मदेशना जूगु खः ।

सफू उलेज्या जुल ।

११०६ गुला १३, ये-

थनया नेपाल बौद्ध समाजया ग्वसालय् भिक्षु सुशोभनं च्चयाबिज्याःगु 'बुद्धधर्म मान्यता र दृष्टिकोण'धैगु खैयसासं च्चयातःगु सफू कृषिमन्त्री कृष्णचरण श्रेष्ठपाखे उलेज्या जुल । उबलय् भूमिसुधार तथा व्यवस्था राज्यमन्त्री जयप्रकाश व बाणिज्य राज्यमन्त्री शरतसिंह भंडारि (ल्यं कभरया दोश्रो पेज्य)

बुद्धधर्ममा जानिराखनुपर्ने कुराहरू

१. अंग्रेजी संस्करणमा छापिएको त्रिपिटकमा १७५२४०० शब्द छन् ।
२. बर्मामा पाँचौ संगायन हुँदा त्रिपिटक ७२६ वटा संगमर्मरमा कुँदिएको थियो ।
३. धर्मपदमा ४२३ वटा गाथाहरू छन् ।
४. मिलिन्द प्रश्नमा ३०४ वटा प्रश्नहरू छन् ।
५. 'एहि भिक्खु' भन्ने बुद्धवचनद्वारा अष्टपरिष्कार समेत उत्पन्न भएका १३४१ जना भिक्षु हुनेको संख्या रहेको छ ।
६. विश्वप्रसिद्ध नालन्दा विश्वविद्यालयमा १५०० अध्यापक र १०००० सम्म विद्यार्थी भएका थिए ।

संकलकः— दिम वज्राचार्य
न्याःखाचोक, लिलितपुर ।

बुद्ध हुन चाहनेले एकचित्तले पालन गर्नु अनिवार्य विषय

—भगवान् बुद्ध

१. प्राणी हत्या नगर्ने ।
२. अर्काको धन सम्पत्ति नदिइकन न लिने ।
३. अर्काका श्रीमान् वा श्रीमतीमा मोहित नहुने ।
४. झूठो न बोल्ने ।
५. अर्कालाई जथानाम गाली नगर्ने ।
६. अनावश्यक रूपमा अर्काको कुरा नकाट्ने ।
७. अर्काको चित्त दुख्ने गरी नबोल्ने ।
८. अर्काको विग्रोस् भनी मनमा नलिने ।
९. अरुप्रति ईर्ष्या र द्वेष नराख्ने ।
१०. अनावश्यक कुरामा शंका र विश्वास दुबै नगर्ने ।

प्रस्तुति — उद्घवमान सिह
ब्रह्मटोल, काठमाडौं ।

धर्ममंगल

मानिसहरूले रोग लागदा, त्यसरी नै विवाह र बच्चा
जन्मेंदा, अङ्ग कहीँ जाँदा यात्रागर्नुअघि अनेक
प्रकारले मंगलकृत्य गर्दछन् । यस्ता मांगलिक
कामकुरामा धेरैजसो स्वास्नीमानिसहरूले
अनुपयोगी अथवा निम्नस्तरका काम
कुरा गर्दछन् । मांगलिक कार्यगर्नु—
पर्दछ हो, तर कर्मकाण्डको
कामकुराले त्यतिको लाभ
गर्दैन; बरु 'धर्ममंगल'
(धर्म पूरा गर्ने खालका
रामा कुरा, विचार
र मनको कुरा)
द्वारा बढी लाभ
हुन्छ ।
— अशोकको चतुर्दश अभिलेखमा
नवौं अभिलेख ।